

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління

Кафедра економічної теорії

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Економічна аналітика

**05 Соціальна та поведінкові
науки**

051 Економіка

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему «Аналітична оцінка розмірів та масштабів державного сектору
України»**

здобувача Тарасенко Дар'ї Ігорівни _____
(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., проф. Ткаченко О.В.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

В.о. завідувача кафедри: д.е.н., проф. Кириленко В.І.

(підпис)

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет економіки та управління
(назва факультету / навчально-наукового інституту)

Кафедра економічної теорії
(назва кафедри)

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

**ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИКА
051 - ЕКОНОМІКА**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

М.К. Галабурда

(підпис) (ініціали, прізвище)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

В.І. Кириленко

(підпис) (ініціали, прізвище)

20__ р.

20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти Тарасенко Дар'ї Ігорівни

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему «Аналітична оцінка розмірів та масштабів державного сектору України»

Тему затверджено наказом ректора Університету від "31" січня 2024 р. № 159-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА
(назва розділу)	
Розділ 2	ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ РОЗМІРУ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
(назва розділу)	
Розділ 3	ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МАСШТАБІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА.
(назва розділу)	
Об'єкт дослідження:	державний сектор економіки України.
Предмет дослідження:	вплив реформування державного сектора на інноваційний розвиток, інвестиційний клімат та загалом національний економічний розвиток України.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	оцінка впливу державного сектора на економічний розвиток України та розробка рекомендацій щодо підвищення його ефективності.
Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:	
У розділі 1	Дослідити сутність, зміст, функції державного сектора.
Обґрунтувати взаємозв'язок між розміром державного сектора та економічним розвитком.	
Описати методологію оцінювання масштабу державного сектора та його ефективності.	
У розділі 2	Проаналізувати динаміку основних показників економічного розвитку.
Здійснити ретроспективну діагностику розміру державного сектору	
Дослідити взаємозв'язок між державним сектором та економічним розвитком на основі національних та світових трендів	
У розділі 3	Проаналізувати обсяги державного сектору на основі глобальних тенденцій.
та практик. Дослідити розбудову оптимального національного державного сектору.	
Здійснити прогноз впливу трансформації державного сектору на національний економічний розвиток	

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

(ініціали, прізвище)

«_____» _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

(підпис)

(ініціали, прізвище)

«_____» _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 67 сторінок, 5 таблиць, 4 рисунки, список використаних джерел з 30 найменувань.

«Аналітична оцінка розмірів та масштабів державного сектору України»

(назва кваліфікаційної бакалаврської роботи)

Об'єктом дослідження є державний сектор економіки України.

Предметом дослідження є вплив реформування державного сектора на інноваційний розвиток, інвестиційний клімат та загалом національний економічний розвиток України.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – оцінка впливу державного сектора на економічний розвиток України та розробка рекомендацій щодо підвищення його ефективності. Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- дослідити сутність, зміст, функції державного сектора;
- обґрунтувати взаємозв'язок між розміром державного сектора та економічним розвитком;
- описати методологію оцінювання масштабу державного сектора та його ефективності;
- проаналізувати динаміку основних показників економічного розвитку;
- здійснити ретроспективну діагностику розміру державного сектору;
- дослідити взаємозв'язок між державним сектором та економічним розвитком на основі національних та світових трендів
- проаналізувати обсяги державного сектору на основі глобальних тенденцій та практик;
- дослідити розбудову оптимального національного державного сектору;
- здійснити прогноз впливу трансформації державного сектору на національний економічний розвиток

Практичне значення отриманих результатів. Проведене дослідження може дозволити розробити методологію оцінювання масштабу та ефективності державного сектора, що буде використовуватися для підвищення продуктивності державних підприємств та мінімізації корупційних ризиків. На основі ретроспективного аналізу: проведеного здобувачем, може бути впроваджено ефективні реформи, які забезпечили

В і д г у к
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету економіки та управління
освітньо-професійної програми «Економічна аналітика»

Тарасенко Дар'ї Ігорівни

**на тему: «Аналітична оцінка розмірів та масштабів державного
сектору України»**

1. *Актуальність теми:* Оцінка розмірів та масштабів державного сектору є критичною в умовах складних економічних ситуацій та політичної нестабільності, оскільки допомагає виявити вплив державних інституцій на економічні процеси. Аналіз масштабів та динаміки державного сектору в Україні сприяє розробці стратегії його подальшого розвитку та реформування цього сектору.

2. *Позитивні риси кваліфікаційної роботи:* Здійснено досить об'ємний аналіз ролі державного сектору в економіці та його впливу на соціально-економічний розвиток країни. Автор проводить емпіричний аналіз впливу державного сектору на економічні показники, такі як ВВП, рівень безробіття та інфляція. Теоретично досліджено еволюцію державного сектору від періоду приватизації в 1990-х роках до сучасних реформ.

3. *Наявність самостійних розробок автора:* Цікавим є авторське бачення ретроспективної діагностики розміру та масштабів державного сектору, що є важливим для більш об'єктивного розуміння його ролі та впливу на економічний розвиток країни. Студентка висунула конкретні пропозиції щодо оптимізації державного сектору та наголосила на важливості підвищення прозорості, ефективності та соціальної відповідальності.

4. *Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій:* Теоретичні висновки щодо методологічних підходів дають глибше розуміння сутності державного сектору, що корисно для студентів та дослідників. Практичні рекомендації щодо оптимізації управління державним сектором можуть стати

важливим інструментом для урядових структур. Прогнози впливу трансформацій державного сектору на економічний розвиток можуть допомогти у розробці стратегій для досягнення сталого зростання.

5. *Наявність недоліків:* Більшої уваги заслуговують теорії та концепції щодо ролі державного сектора та його ефективності. Окремі висновки за розділами потребують більшої конкретики.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: Кваліфікаційна бакалаврська робота Тарасенко Дар'ї Ігорівни на тему «Аналітична оцінка розмірів та масштабів державного сектору України» допускається до захисту перед ЕК. Оцінка письмової частини кваліфікаційної роботи 59 балів.

Науковий керівник:
професор кафедри
економічної теорії,
к.е.н., професор

Олена ТКАЧЕНКО

“ ____ ” _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА.....	5
1.1. Сутність, зміст, функції державного сектора	5
1.2 Взаємозв'язок між розміром державного сектора та економічним розвитком..	11
1.3 Методологія оцінювання масштабу державного сектора та його ефективності	17
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ РОЗМІРУ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК.....	25
2.1. Динаміка основних показників економічного розвитку	25
2.2. Ретроспективна діагностика розміру державного сектору	31
2.3. Відслідковування взаємозв'язку між державним сектором та економічним розвитком: національні та світові тренди.....	39
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МАСШТАБІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА	44
3.1. Обсяги державного сектору: глобальні тенденції та практики	44
3.2. Розбудова оптимального національного державного сектору: європейські виклики.....	50
3.3. Прогнозування впливу трансформації державного сектору на національний економічний розвиток.....	53
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

В умовах сучасних економічних викликів, державний сектор України відіграє вирішальну роль у визначенні стратегічних напрямків соціально-економічного розвитку країни. З огляду на трансформації глобальних ринків та політичну нестабільність, розуміння механізмів, через які державний сектор впливає на економіку, стає критично важливим. Адекватне втручання держави може сприяти стабілізації економіки, залученню інвестицій та підвищенню загального добробуту громадян, тому дослідження цієї сфери є нагальним для визначення ефективних шляхів розвитку державного управління в Україні..

Попри значну увагу науковців від меркантилістів і до сьогодні, поруч з роллю державного сектора в економіці, існують суперечності щодо масштабів та ефективності його втручань. Дослідження визначають як позитивні, так і негативні аспекти великого державного сектору. Проте, специфіка українського контексту заслуговує на більш детальний аналіз, особливо з огляду на реформи та політичні зміни останніх років. Даною проблематикою уже займались Кухта П., Піонтківська І., Данилишин Б., Ткачова А., Гавурова Б. та інші.

Основною метою дослідження є оцінка впливу державного сектора на економічний розвиток України та розробка рекомендацій щодо підвищення його ефективності.

Завданнями роботи є:

- дослідити сутність, зміст, функції державного сектора;
- обґрунтувати взаємозв'язок між розміром державного сектора та економічним розвитком;
- описати методологію оцінювання масштабу державного сектора та його ефективності;
- проаналізувати динаміку основних показників економічного розвитку;
- здійснити ретроспективну діагностику розміру державного сектору;
- дослідити взаємозв'язок між державним сектором та економічним розвитком на основі національних та світових трендів

- проаналізувати обсяги державного сектору на основі глобальних тенденцій та практик;
- дослідити розбудову оптимального національного державного сектору;
- здійснити прогноз впливу трансформації державного сектору на національний економічний розвиток

Об’єктом дослідження є державний сектор економіки України.

Предметом є вплив реформування державного сектора на інноваційний розвиток, інвестиційний клімат та загалом національний економічний розвиток України.

Використовуються методи економічного аналізу, статистичного порівняння, а також прогнозування економічних процесів для оцінки ефективності державного сектора.

Робота має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки сприятиме поглибленню знань про роль державного сектора в економіці та розробці ефективних методів його оптимізації.

Дослідження базується на офіційних статистичних даних, наукових працях українських та зарубіжних авторів таких як Конєва І., Макогон І., Майстер А., Тенюх З. та ін., а також на результатах емпіричних досліджень сучасного стану державного сектору.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА

1.1. Сутність, зміст, функції державного сектора

Державний сектор економіки визначається як складний елемент економічної системи, що включає різні суб'єкти господарювання, які перебувають у державній власності. Включені до цього сектору суб'єкти відіграють ключову роль у забезпеченні соціальних та економічних завдань держави, що часто не можуть бути досягнуті через інструментарій ринкового (ліберального) характеру.

Державний сектор в Україні охоплює сукупність економічних агентів, які є власністю держави. Цей сектор здійснює критичний вплив на ринкові процеси, часто перевищуючи можливості саморегулювання ринку. Він включає в себе державні органи та інститути, які регулюють його діяльність.

Державний сектор розглядається як ключовий інструмент для досягнення соціально значущих цілей, забезпечення економічного розвитку та стабільності, а також здійснення функцій, які можуть бути недосяжні для приватного сектору через його природню націленість на прибуток. Він також сприяє розширенню можливостей для підвищення ефективності економічних процесів та діяльності суб'єктів господарювання, включаючи інституційні та організаційні аспекти.

Державний сектор економіки є критично важливим елементом управління держави, який обумовлений потребою в забезпеченні стабільного економічного розвитку та виконанні соціальних функцій.

Табл. 1 Підходи до визначення поняття «державний сектор економіки» [1]

Автор	Державний сектор економіки – це ...
Ю.А. Богач	та частина економічної системи, що передана в повну чи часткову власність державі для забезпечення потреб та інтересів суспільства, критеріями загальних автентичності якої є права управління, отримання прибутку у вигляді дивідендів та розпорядження централізованими фондами грошових коштів його інституційних одиниць; уточнено структуру державного сектору економіки через виокремлення окремим блоком «Державних ресурсів», які формуються з двох складників: «Земля та інші природні ресурси» і «Державні інформаційні ресурси та системи»
В.Г. Бодров	відносини, елементи, сектори і сфери національної економіки, на які спрямовується управлінський вплив держави
Н.Г. Гончарова	підприємства, установи та організації, що базуються виключно на державній власності, а також підприємства зі змішаною формою власності, акціонерні компанії зі стовідсотковим та меншим за обсягом держпакетами акцій
О.В. Кухар	результат синергетичного поєднання економіко-правових категорій «державна власність», «державне регулювання економіки» та «уряд»
В.О. Мандибур, В.А. Головко	сукупність підприємств, що керуються державою.
А.В. Майстер	сукупність суб'єктів господарювання, в яких переважає державна частка акціонерної власності та діяльність яких спрямована на виробництво визначених державою суспільно корисних товарів і надання соціально значущих суспільних послуг
Є.Ф. Ставровський	інструмент, який дає змогу державі втручатися в економічні процеси
О.Р. Ярема	сфера діяльності, яка охоплює державні установи, державні банки, фінанси і підприємства, створена з метою виробництва соціально значущих благ і провалів ринку

Погоджуємось з Конєвою та її класифікацією підходів до визначення державного сектору економіки, що включають корпоративістський, інституційний, інструментальний та секторальний. Кожен з них робить унікальний внесок у розуміння ролі та структури державного сектору в економіці.

Корпоративістський підхід, представлений науковцями такими як А.В. Майстер та Н.Г. Гончарова, зосереджений на власності держави як основі для формування державного сектору. За цим підходом, державний сектор охоплює

підприємства і організації, які належать державі, і мають за мету виробництво товарів і послуг, не достатньо забезпечених приватним сектором. Цей підхід наголошує на ролі держави як власника, який використовує свої активи для задоволення суспільних потреб.

Інституційний підхід, підкреслений такими авторами як В.О. Мандибура та В.А. Головка, виходить з того, що державний сектор формується не тільки через державні підприємства, але й через широкий спектр інституцій, що включає управлінські структури, регулюючі органи та інші державні установи. Цей підхід вказує на складність і багат шаровість взаємодій у державному секторі, де різні органи і організації співпрацюють для виконання визначених державою завдань.

Інструментальний підхід, який розвиває Є.Ф. Ставровський, розглядає державний сектор як засіб державного втручання в економіку для заповнення прогалин у ринковому саморегулюванні. Цей підхід демонструє, як держава може використовувати свої ресурси та повноваження для забезпечення стабільності та балансу в економіці, особливо в критично важливих або вразливих секторах.

Секторальний підхід, який обстоюють О.Р. Ярема та В.Г. Бодров, зосереджується на окремих галузях, де держава має стратегічні інтереси або виконує вирішальний регуляторний вплив. Даний підхід допомагає зрозуміти, як держава може спрямовувати свої зусилля на певні ключові сектори для забезпечення національної безпеки, економічного розвитку або соціальної стабільності.

Ці підходи разом формують комплексне розуміння державного сектору, підкреслюючи його важливість у забезпеченні економічної стабільності та соціального благополуччя, особливо в областях, де приватний сектор не може ефективно задовольнити суспільні потреби.

Табл. 2 Еволюція поглядів представників різних економічних шкіл на економічну роль державного сектора економіки [3]

Економічна школа та її представники	Роль державного сектора в національній економіці	Функції державного сектору економіки
Меркантилізм (Т. Мен, А. Монкретьєн, А. Серра, Дж. Локк)	Активна	Стимулювання експорту та стримування імпорту задля досягнення країною активного торговельного балансу
Класична школа (В. Петі, А. Сміт, Д. Рікардо)	Пасивна	Мінімальне втручання держави в економіку: виробництво суспільних благ і підтримання правопорядку.
Марксизм (К. Маркс, Ф. Енгельс)	Активна	Державному сектору відводиться вирішальна роль щодо розподілу ресурсів, виробництв та розподілу благ, перерозподілу доходів та ціноутворення на національному ринку.
Інституціоналізм (Т. Веблен, Дж. Комонс, В. Мітчел, Дж. Гобсон, Дж. Гелбрейт)	Активна	Соціальний контроль через державне регулювання економіки та врахування впливу на економічне зростання наявних соціальних відносин.
Кейнсіанство (Дж.М. Кейнс, Дж. Гікс, Е. Хансен, П. Семуельсон)	Активна	Опосередкований вплив державного сектора на сукупний попит за допомогою фіскальної політики.
Неолібералізм (М. Фрідмен, А. Шварц, Л. Роббінс)	Обмежена	Обмежена роль держави в економіці: забезпечення правопорядку та надання публічних благ. Представники неолібералізму виступають проти всеохоплюючої держави-корпорації.

Як можна побачити у Таблиці 2, еволюція ролі державного сектору в економіці являє собою складну динаміку ідей, що розвивалася протягом історії економічної думки. У межах меркантилізму, що домінував у XVI-XVIII століттях, держава відігравала ключову активну роль, ініціюючи політики, спрямовані на досягнення торговельного сальдо через стимулювання експорту та обмеження імпорту. Державне втручання вважалося невід'ємним для забезпечення національного багатства та економічного зростання.

Натомість, класична школа економіки, яка сформувалась на зламі XVIII та XIX століть, запропонувала радикальне відхилення від меркантилістських поглядів. Вона пропагувала концепцію саморегулювання ринків і обмеженого втручання держави, аргументуючи, що економічні закони, подібні до законів природи, краще функціонують без державного регулювання.

З появою марксизму в середині XIX століття з'являється інший перелом у ролі державного сектору, яка відображає ідеологічне переосмислення капіталістичного ладу. Марксизм виступає за централізований державний контроль над засобами виробництва, тим самим радикально змінюючи роль держави як головного регулятора економіки на шляху до суспільства, заснованого на рівності та спільному володінні.

Інституціоналізм у XX столітті зробив акцент на необхідність втручання держави для виправлення недоліків ринку, таких як монополії та циклічні економічні кризи. Він підкреслював значення інститутів і соціальних структур, що формують економічну поведінку і взаємодії.

Кейнсіанство, що стало особливо впливовим після Великої депресії 1930-х років, ще більше утвердило ідею про активну роль держави у економіці через впровадження фіскальної та монетарної політики для стабілізації економічних циклів та сприяння зайнятості.

У другій половині XX століття неоліберальні теорії відновили віру у переваги обмеженого втручання держави, пропонуючи приватизацію, дерегуляцію і зменшення ролі державного сектору в економіці. Ця ідеологія знову поставила на

перший план ідеї вільного ринку, економічної свободи та індивідуалізму, хоча і визнала роль держави у забезпеченні основних рамок для ринкової економіки.

Таким чином, еволюція ролі державного сектору в економіці відображає змінні погляди на баланс між державним регулюванням та ринковою автономією, що продовжує впливати на формування економічної політики та державне управління. Осмислюючи значення державного сектору, ми приходимо до усвідомлення того, як глибоко його вплив проникає в соціально-економічне життя країни. Державний сектор не лише стабілізує економіку та забезпечує соціальний захист громадян, але й відіграє ключову роль у розвитку інфраструктури та інновацій. Далі ми розглянемо детальніше, які ж функції виконує державний сектор в економіці.

Функції державного сектору в національній економіці [4]

1. Регулятивна функція: Державний сектор відіграє вирішальну роль у створенні правової основи та регулятивного середовища, які забезпечують нормальне функціонування ринкової економіки. Законодавче забезпечення прав власності та контрактних зобов'язань створює умови для стабільної економічної діяльності та інвестицій.

2. Стабілізаційна функція: Через макроекономічні інструменти, такі як фіскальна та монетарна політика, держава забезпечує економічну стабільність. Ці інструменти використовуються для регулювання інфляції, безробіття та загальної економічної активності, що сприяє збалансованому зростанню.

3. Корективна функція: Держава втручається у випадках так званих "провалів ринку". Таке втручання може бути обґрунтоване необхідністю регулювання монополій, усунення асиметрії інформації, мінімізації негативних зовнішніх ефектів або зменшення соціальної нерівності.

4. Розвиткова функція: Через державне фінансування та ініціативи держава сприяє розвитку науково-технічних досліджень, освіти, здоров'я та інфраструктури. Ці заходи мають на меті підтримку інновацій та підвищення загальної життєздатності економіки.

5. Соціальна функція: Держава виконує критичну роль у забезпеченні соціальної захищеності населення. Це включає реалізацію програм соціальної підтримки, таких як пенсійне забезпечення, допомога малозабезпеченим та інші соціальні послуги.

6. Розподільча функція: Держава використовує податкову систему та державні витрати для перерозподілу доходів у суспільстві, що сприяє соціальній справедливості та економічній стабільності.

Ці функції державного сектора відображають його вирішальну роль у забезпеченні умов для сталого розвитку суспільства та економіки в цілому. Вони також підкреслюють залежність ефективності функціонування ринкової системи від активної участі та втручання держави, з метою виправлення її недоліків та використання її переваг.

1.2 Взаємозв'язок між розміром державного сектора та економічним розвитком

Взаємозв'язок між розміром державного сектору та економічним розвитком є багатогранною і широко обговорюваною темою в економічних дослідженнях. Науковці підходять до цього взаємозв'язку з різних теоретичних та емпіричних точок зору, часто доходючи до різних висновків залежно від контексту, методології та показників, що використовуються. Нижче я окреслю ключові виміри цього взаємозв'язку, які дають уявлення про складність цієї теми.

З точки зору кейнсіанців, більший державний сектор може стимулювати економічне зростання, особливо в часи економічного спаду. За словами Джона Мейнарда Кейнса, державні видатки можуть компенсувати недостатній попит приватного сектору, таким чином запобігаючи або пом'якшуючи рецесію. З цієї

точки зору, розширення державного сектору може бути корисним або навіть необхідним для економічної стабільності та зростання.

На противагу цьому, неоліберальні теоретики, такі як Мілтон Фрідман, стверджують, що надмірно великий державний сектор може перешкоджати економічному розвитку, витісняючи більш ефективну діяльність приватного сектору, збільшуючи податки та призводячи до неефективного розподілу ресурсів. Ці вчені виступають за мінімалістичну роль держави в економічних справах, вважаючи, що економічному розвитку найкраще сприяють вільні ринки та обмежений уряд.

У сучасному науковому світі значна увага приділяється аналізу впливу розміру державного сектору на економічне зростання. Ряд міжнародних досліджень виявили негативний зв'язок між збільшенням державних витрат та темпами економічного зростання, що ставить під сумнів ефективність масштабних урядових інтервенцій. Наприклад:

1. **Агелл та інші (1997):** У цьому дослідженні аналізується вплив державних витрат і податкової політики на темпи зростання ВВП у 22-23 країнах ОЕСР протягом 1970-1990 років. Автори не виявили чіткої кореляції між розміром державного сектору та демографічними змінними, що свідчить про складність взаємозв'язків або про вплив інших макроекономічних факторів.
2. **Фьольстер і Генріксон (2001):** Дослідники оцінювали вплив державних витрат і оподаткування на економічну ефективність у 23 розвинених країнах ОЕСР між 1970 і 1995 роками. Використовуючи перевірену модель, автори демонструють значний негативний вплив збільшення державних витрат на економічне зростання, ставлячи під сумнів ефективність масштабних державних інтервенцій у цих економіках.
3. **Дар та АмірХалхалі (2002):** У цьому дослідженні вивчається вплив державних витрат на економічне зростання в 19 країнах ОЕСР з 1971 по 1999 рік. Результати підкреслюють негативну кореляцію, що вказує на те, що більші державні витрати, як правило, співвідносяться з нижчими темпами

економічного зростання, підтверджуючи думку, що надмірний розмір уряду може бути шкідливим для економічної ефективності.

4. **Афонсо і Фурцері (2010):** Аналізуючи дані з 28 країн ОЕСР та ЄС між 1970 і 2004 роками, дослідники виявили, що розмір державного сектору сприяє збільшенню волатильності економічного зростання. Дослідження підкреслює, як великі державні сектори можуть сприяти більшій непередбачуваності та потенційній нестабільності.
5. **Берг та Карлссон (2010):** Це всеосяжне дослідження охоплює 24-27 країн ОЕСР між 1970 і 2005 роками, де досліджується вплив розміру державного сектору на економічне зростання протягом тривалого періоду. Автори стверджують, що є значний негативний вплив державних витрат на економічне зростання, особливо у другій половині періоду дослідження (з 1990 по 2005 рік), що свідчить про те, що зміни в державній політиці або світових економічних умовах можуть впливати на динаміку цього взаємозв'язку.

Ці дослідження разом надають багатовимірний погляд на те, як розмір державного сектору може впливати на економічне зростання, з більшістю вказуючи на негативну кореляцію. Це натякає на існування оптимального розміру, після досягнення якого державне втручання може потенційно гальмувати економічний розвиток. Саме цим питанням зайнявся Річард Армі, далі розглянемо його дослідження.

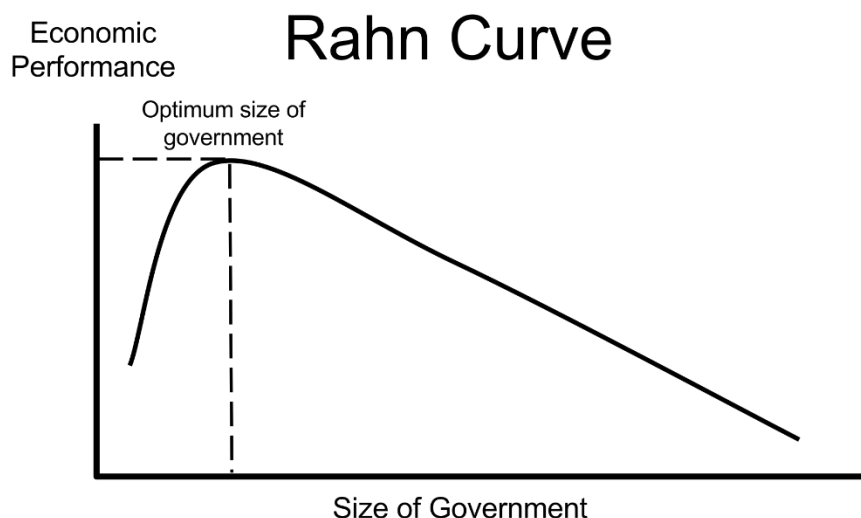

Рис. 1 Крива Армі-Рана [7]

Крива Армі-Рана, названа на честь економіста Річарда Армі, яку іноді називають кривою Рана, є графічним зображенням, що ілюструє теоретичний взаємозв'язок між розміром державного сектору та економічним зростанням. Ця крива особливо актуальна для дискусій про оптимальний розмір уряду та його вплив на економічний розвиток, оскільки вона стверджує, що між цими двома змінними існує нелінійний зв'язок.

Крива показує, що коли державні видатки є дуже низькими, їх збільшення може мати позитивний вплив на економічне зростання. Цей ефект виникає тому, що державні видатки на основні суспільні блага та послуги (такі як інфраструктура, освіта та правоохоронні органи) мають вирішальне значення для функціонування економіки. Ці інвестиції сприяють діяльності приватного сектору, створюючи сприятливе середовище, яке підтримує продуктивність та ефективність.

Оскільки державні видатки продовжують зростати, вигоди для економічного зростання продовжують збільшуватись, але з меншою швидкістю. Це пов'язано з тим, що найбільш важливі та ефективні інвестиції здійснюються в першу чергу. Крива досягає свого піку в "оптимальній точці" розміру уряду, де позитивний вплив додаткових витрат на економічне зростання є максимальним.

За межами цієї оптимальної точки подальше збільшення розміру уряду, як правило, призводить до зниження темпів економічного зростання. Обґрунтуванням цієї частини кривої є те, що надмірні державні видатки можуть витіснити інвестиції

приватного сектору або через вищі податки, необхідні для підтримки видатків, або через державні запозичення, що призводить до вищих відсоткових ставок. Крім того, більший розмір уряду може збільшити неефективність, бюрократичну тяганину та потенційну корупцію, що ще більше стримує економічне зростання.

Крива Армі-Рана забезпечує корисну теоретичну основу для політиків. Вона підкреслює важливість не лише наявності державних видатків, але й їхнього масштабу та ефективності по відношенню до економічного випуску. Ключовим висновком для економічної політики є визнання того, що існує оптимальний розмір уряду, який збалансовує вигоди від суспільних благ та послуг з витратами на їх надання.

Емпіричні дослідження та докази

Деякі емпіричні дослідження показують, що інвестиції державного сектору в інфраструктуру, освіту та охорону здоров'я можуть призвести до довгострокового економічного зростання. Наприклад, Барро та інші дослідники в 1991 виявили, що державні інвестиції в людський капітал та основну інфраструктуру сприяють підвищенню продуктивності та темпів зростання. Ці інвестиції часто недостатньо забезпечуються приватним сектором через їхні характеристики суспільного блага та довготривалі періоди окупності.

Однак інші дослідження підкреслюють ризики, пов'язані з тим, що надмірно великий державний сектор призводить до неефективності, пошуку вигоди та корупції, що може стримувати економічне зростання. Танзі та Шукнехт в 1997 демонстрували, що після певної межі збільшення розміру уряду може призвести до зменшення віддачі від економічного виробництва через бюрократичну неефективність та корупцію.

Сюди можна і віднести більш нові дослідження. Наприклад, дослідження Jameel A. Aljaloudi та Taleb A. Warrad [8] містить детальний аналіз економіки Йорданії з 1970 по 2018 рік із застосуванням економетричного методу ARDL для дослідження цього взаємозв'язку. Отримані результати підтверджують обернений зв'язок між розміром державного сектору, що вимірюється відношенням державних видатків до ВВП, та темпами економічного зростання. Оптимальний розмір

державного сектору становить близько 26% ВВП, що набагато менше, ніж фактичний розмір державного сектору в Йорданії. Цей надмірний розмір пов'язаний з бюрократичною неефективністю та зниженням економічної продуктивності, що свідчить про те, що скорочення державного сектору шляхом стратегічної приватизації та реструктуризації могло б покращити економічні результати.

Контекстуальна мінливість

Вплив розміру державного сектору на економічний розвиток також може суттєво відрізнятися залежно від стадії розвитку країни, її інституційної структури та якості управління. Наприклад:

Турецький економіст Дені Родрік стверджує, що в той час як більший державний сектор у розвинених країнах може призвести до неефективності, в країнах, що розвиваються, державне втручання може бути вирішальним для подолання провалів ринку та просування промислової політики, яка підтримує розвиток.

Ефективність державних витрат значною мірою залежить від якості управління, це підтверджують деякі дослідження. Країни з високим рівнем прозорості, підзвітності та верховенства права, як правило, отримують більше користі від збільшення розміру державного сектору порівняно з країнами, де корупція та неефективність процвітають.

Як висновок, зв'язок між розміром державного сектору та економічним розвитком не є лінійним або простим. На нього впливає сукупність економічних теорій, емпіричних даних та контекстуальних факторів, таких як стадія економічного розвитку та якості інституцій. "Перевернута U-подібна залежність", яку часто називають кривою Армі, свідчить про те, що існує оптимальний розмір державного сектору, який максимізує економічне зростання, за межами якого його подальше розширення є згубним. Як наслідок, політики повинні ретельно враховувати ці фактори при розробці державних інтервенцій в економіку. Таке розуміння нюансів має вирішальне значення для розробки стратегій, які

використовують сильні сторони державного сектору і водночас мінімізують його потенційні недоліки, що можуть перешкоджати економічному зростанню.

Хоча інвестиції в державний сектор мають вирішальне значення для економічного стимулювання, існує певний поріг, за яким вони стають контрпродуктивними. Конкретний поріг варіюється від країни до країни і залежить від кількох факторів, включаючи стадію економічного розвитку, якість управління та інституційну ефективність. Тому політики повинні прагнути знайти той баланс, за якого розмір державного сектору є оптимальним, відображаючи кейнсіанські стимулюючі потреби, але не переходячи до неоліберальної критики щодо неефективності та надмірного впливу. Таке тонке розуміння є життєво важливим для формулювання стратегій, які сприятимуть сталому економічному зростанню, ефективно використовуючи сильні сторони державного сектору.

1.3 Методологія оцінювання масштабу державного сектора та його ефективності

Державний сектор економіки відіграє ключову роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни, виступаючи як гарант національної безпеки та стабільності. Оцінювання масштабу і ефективності державного сектора є надзвичайно актуальним питанням, особливо в умовах глобальних змін та викликів.

Масштаб державного сектору може бути визначений через аналіз його частки у ВВП країни, кількості зайнятих працівників, а також через відсоткове співвідношення обсягів реалізованої продукції та прибутків від діяльності підприємств державного сектора. Ці показники допомагають оцінити не лише величину, але й структурний внесок державного сектору в економіку.

Оцінювання ефективності державного сектору вимагає комплексного підходу, який включає аналіз продуктивності, витратності операцій, а також впливу на соціально-економічне середовище. Важливою є оцінка якісних показників, таких як рівень задоволення потреб населення, доступність і якість наданих послуг.

Табл. 3 Відносні показники оцінки державного сектора економіки [3]

Показник	Зміст показника	Формула для розрахунку	Умовні позначення
1. Ресурсна міць ДСЕ (ступінь поглинання ним робочої сили)	Питома вага ДСЕ в загальній чисельності зайнятих у країні. Показує ступінь поглинання ДСЕ робочої сили (K1)	$K1 = L_g / L$	L_g – кількість зайнятих в ДСЕ; L – загальна кількість зайнятих в економіці країни
2. Масштаб державної власності ДСЕ	Питома вага ДСЕ у загальному обсязі основних засобів у країні. Показує ступінь поглинання ДСЕ активів (K2).	$K2 = A_g / A$	A_g – вартість основних засобів у ДСЕ; A – вартість основних засобів в економіці країни
3. Масштаб результативності ДСЕ	Питома вага продукції та послуг ДСЕ у ВВП (K3)	$K3 = D / Y$	D – додана вартість, вироблена і реалізована ДСЕ в поточних цінах; Y – ВВП країни в поточних цінах
4. Рівень концентрації	Питома вага ДСЕ в загальній кількості підприємств країни. Показує частку державної власності в економіці (K4)	$K4 = K_g / K$	K_g – кількість підприємств в ДСЕ; K – кількість усіх офіційно зареєстрованих підприємств в країні
5. Рушійні можливості держави (довгостроковий потенціал)	Питома вага інвестицій в ДСЕ у загальному обсязі інвестицій. Показує довгостроковий потенціал ДСЕ (K5)	$K6 = I_g / I$	I_g – обсяг інвестицій в ДСЕ; I – загальний обсяг інвестицій в економіку країни

6. Коефіцієнт акумуляції державних доходів	Питома вага державних доходів у ВВП (K_d)	$K_d = I_n / Y$	I_n – обсяг державних доходів; Y – ВВП країни в поточних цінах
7. Коефіцієнт витрачання державних коштів	Питома вага державних витрат у ВВП (K_E)	$K_E = E_x / Y$	K_E – обсяг державних витрат; Y – ВВП країни в поточних цінах
8. Коефіцієнт оподаткування	Питома вага податків у ВВП (K_t)	$K_t = T / Y$	T – отриманні податкові надходження в бюджет

Таблиця 3, яка висвітлює відносні показники для оцінки державного сектора економіки, представляє комплексну методологію оцінювання його масштабів та ефективності. Ці показники, визначені у таблиці, є критично важливими для аналізу ролі державного сектора в економіці країни.

1. **Ресурсна міць ДСЕ** вказує на здатність державного сектора поглинати робочу силу, що є важливим індикатором його впливу на ринок праці. Високий показник K_1 може свідчити про значну залежність економіки від державного сектора у забезпеченні зайнятості.
2. **Масштаб державної власності ДСЕ** демонструє обсяг основних засобів, які контролює держава. Цей показник (K_2) допомагає оцінити ступінь впливу держави на економічну інфраструктуру та потенціал для майбутнього розвитку промисловості та послуг.
3. **Масштаб результативності ДСЕ** визначає частку виробленої продукції та послуг державним сектором у ВВП країни (K_3). Цей показник є ключовим для розуміння внеску держсектора в економічний розвиток та його ефективність.
4. **Рівень концентрації** відображає частку підприємств, які належать до державного сектора, відносно загальної кількості підприємств в країні (K_4). Велика концентрація може вказувати на високу ступінь державного контролю над економікою.

5. **Рушійні можливості держави (K6)** демонструють, яку частку інвестицій у загальному обсязі інвестицій складає державний сектор. Це вказує на довгостроковий потенціал державного сектору в економіці країни.
6. **Коефіцієнт акумуляції державних доходів (Kd)** та **Коефіцієнт витрачання державних коштів (KE)** важливі для оцінки балансу між доходами та витратами держави, відображаючи ефективність фіскальної політики.
7. **Коефіцієнт оподаткування (Kt)** показує, яка частина ВВП країни надходить у формі податків, що є важливим для оцінки податкового навантаження на економіку.

Ці показники дозволяють комплексно оцінити роль державного сектора в економіці країни, його вплив на розвиток та стабільність. Належне управління та оптимізація цих показників можуть значно покращити ефективність державного сектора, сприяючи загальному економічному зростанню та стабільності.

Оцінка ефективності державного сектору може проводитись за допомогою ряду важливих коефіцієнтів та індикаторів. Коефіцієнт збитковості визначається як відношення сальдо балансу "прибутки-збитки" підприємств державного сектору до валового внутрішнього продукту країни в поточних цінах. Цей показник дозволяє оцінити частку прибутковості або збитковості державного сектору відносно загальнооекономічного виходу країни.

Рівень відносної продуктивності порівнює ефективність використання трудових ресурсів між державним і приватним секторами. Коефіцієнт ефективності, який об'єднує в собі показники збитковості та продуктивності, допомагає синтезувати інформацію для оцінки загальної ефективності державного сектору. Нижче розглянемо кожен з цих показників:

1. Коефіцієнт збитковості (Кзбит.)

- **Формула:** $K_{збит.} = P/Y$
- **Де:** P — сальдо балансу "прибутки-збитки" підприємств державного сектору; Y — валовий внутрішній продукт (ВВП) країни в поточних цінах.

Цей показник визначає частку прибутковості або збитковості державного сектору відносно загальнооекономічного виходу країни.

2. Рівень відносної продуктивності (Квідн.пр.)

- **Формула:** $\text{Квідн.пр.} = (\text{Прд} / \text{Прдс}) / (\text{Прп} / \text{Прпс})$
- **Де:** Прд — продуктивність праці в державному секторі; Прдс — середня продуктивність праці в державному секторі; Прп — продуктивність праці в приватному секторі; Прпс — середня продуктивність праці в приватному секторі.

Метою даного показника є порівняння ефективності використання трудових ресурсів між державним і приватним секторами.

3. Коефіцієнт ефективності (Кефект.)

- **Формула:** $\text{Кефект.} = 2 / (\text{Кзбит.} + \text{Квідн.пр.})$

Цей коефіцієнт виступає як синтез інформації про збитковість та продуктивність для оцінки загальної ефективності державного сектору.

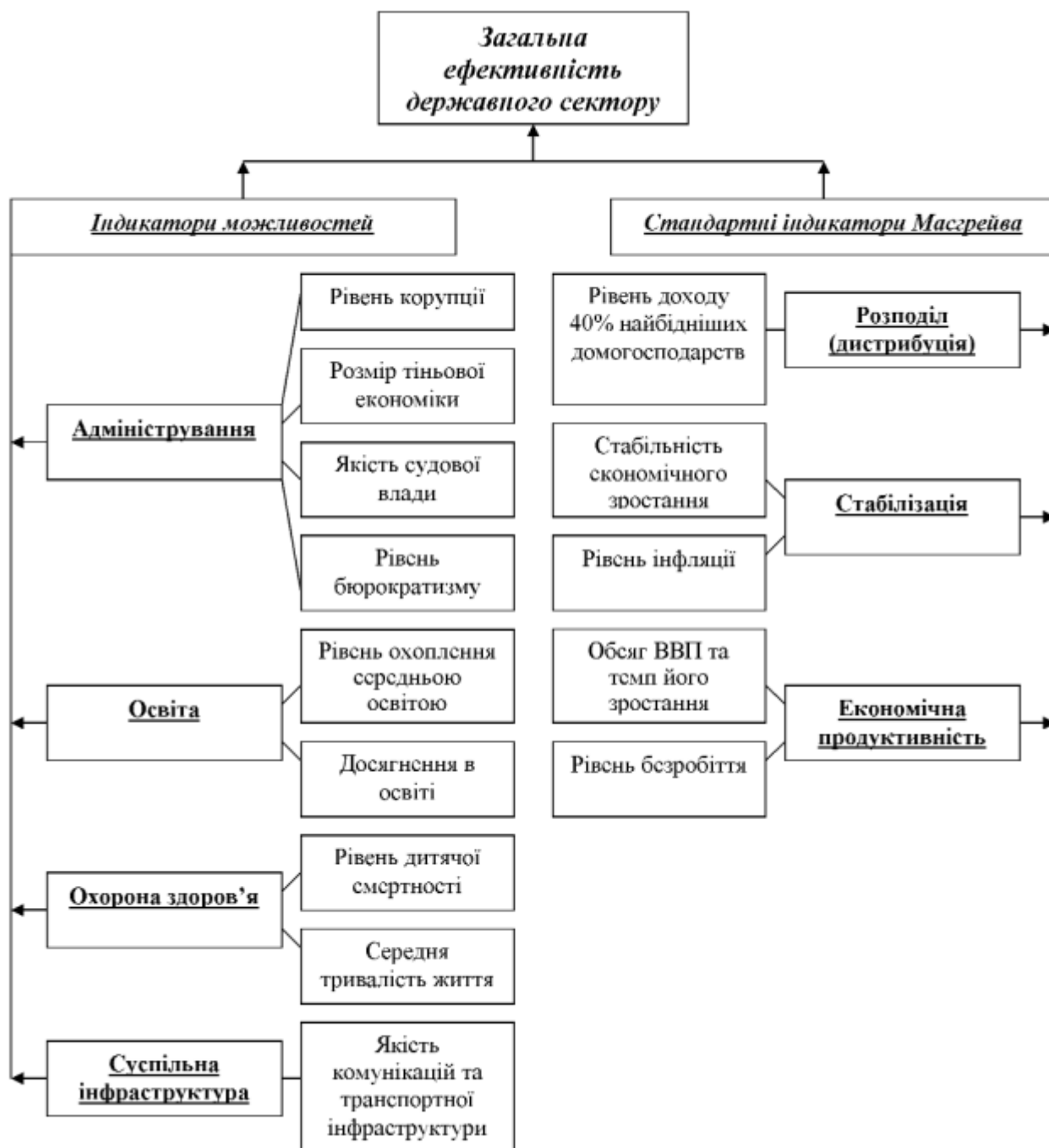

Рис. 2 . Узагальнені індикатори ефективності державного сектору економіки

Рисунок 2 – це структурна діаграма, яка класифікує різні показники і аспекти, що впливають на ефективність державного сектору, розбиваючи їх на дві головні категорії: "Індикатори можливостей" та "Стандартні індикатори Масгрейва".

Індикатори можливостей включають:

- **Адміністрування**, яке деталізується через рівень корупції, розмір тіньової економіки, якість судової влади, рівень бюрократизму, рівень охолодження середнього освітнього рівня, досягнення в освіті та рівень дитячої смертності.
- **Освіта**, яка розкривається через такі показники, як рівень освітнього досягнення.
- **Охорона здоров'я**, включаючи рівень дитячої смертності.
- **Суспільна інфраструктура**, що аналізується через середню тривалість життя, якість комунікації та транспортної інфраструктури.

Стандартні індикатори Масгрейва включають:

- **Рівень доходу 40% найбідніших домогосподарств**, що відображає розподіл (дистрибуцію).
- **Стабільність економічного зростання**, яка включає показники рівня інфляції.
- **Стабілізація**, яка розглядається через обсяг ВВП та темп його зростання.
- **Економічна продуктивність**, оцінена через рівень зброїття.

Загалом, ця схема відображає комплексний підхід до аналізу факторів, які формують ефективність державного сектору, підкреслюючи взаємозв'язок між адміністративними ресурсами, соціальними послугами, інфраструктурою та економічними індикаторами. У такий спосіб ми можемо систематизувати підхід до вимірювання та аналізу ключових аспектів діяльності держави і її впливу на суспільство.

Даний параграф підкреслює важливість державного сектору в забезпеченні соціально-економічного розвитку країни, визначаючи його роль як гаранта національної безпеки та стабільності. Методологія оцінювання масштабів та ефективності державного сектору включає як кількісні, так і якісні показники, такі як частка у ВВП, зайнятість, обсяги реалізованої продукції та інвестиції. Оцінка

ефективності охоплює продуктивність, витратність операцій та соціально-економічний вплив. Важливою є також якість послуг, які надаються населенню.

Ефективне управління державним сектором, включаючи прозорість і боротьбу з корупцією, може підвищити його продуктивність та сприяти інноваційному розвитку, що в свою чергу підвищує конкурентоспроможність економіки. Таким чином, комплексний підхід до оцінювання та управління державним сектором є ключовим для досягнення економічної стабільності та соціального добробуту в Україні.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ РОЗМІРУ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

2.1. Динаміка основних показників економічного розвитку

Динаміка основних показників економічного розвитку є ключовим індикатором для оцінювання загального стану національної економіки та виявлення трендів, які впливають на державний сектор. Аналізуючи динаміку основних показників економічного розвитку, слід розглянути комплексний вплив макроекономічних чинників та зовнішніх подій, які суттєво впливають на валовий внутрішній продукт (ВВП) країни, інфляцію, інвестиційний клімат, та стан внутрішньої та зовнішньої торгівлі.

Внутрішній валовий продукт (ВВП) в Україні продемонстрував помірне зростання протягом останніх років, однак це зростання було нерівномірним через внутрішні та зовнішні шоки, такі як політичні зміни, економічні санкції, і пандемію COVID-19. Ці події мають безпосередній вплив на структуру та ефективність державного сектору, оскільки вимагають значних регулятивних і фінансових інтервенцій з боку держави.

Рівень безробіття є іншим важливим показником, що відображає економічний клімат країни. За останній період спостерігалася тенденція до зниження безробіття, частково завдяки державним програмам по стимулюванню зайнятості та підтримці малих і середніх підприємств. Втім, якість робочих місць та рівень заробітної плати залишаються важливими чинниками для подальшого аналізу взаємозв'язків із державним сектором.

Інфляція в Україні також відіграє значну роль у формуванні державної економічної політики. Коливання цінових індексів впливають на купівельну спроможність громадян і можуть вести до зміни політики центрального банку щодо грошово-кредитної регуляції, що безпосередньо впливає на стабільність державного сектору.

Державні інвестиції є ще одним фактором, який має бути розглянутий у контексті економічного розвитку. Інвестиції в інфраструктуру, освіту, здоров'я, та інші ключові сектори не тільки стимулюють економічне зростання, але й сприяють підвищенню ефективності державного сектору через модернізацію та оптимізацію.

Аналізуючи ці показники, можна сформулювати базове розуміння про те, як державний сектор впливає на економічний розвиток, та які стратегічні рішення можуть бути прийняті для його оптимізації та підвищення ефективності.

У ході аналізу офіційної статистики (рис.3) динаміки валового внутрішнього продукту (ВВП) у фактичних цінах за період з 2018 по 2022 роки результати дослідження демонструють певну нерегулярність у темпах економічного зростання, що може бути викликано різноманітними внутрішніми та зовнішніми чинниками.

Зокрема, у 2019 році в порівнянні з 2018 роком відзначається зростання ВВП на 11.71%. Продовження позитивної тенденції спостерігається і у 2020 році, де показник ВВП збільшився на 6.16%. Значний стрибок у рості ВВП виявлено у 2021 році, коли його обсяг зріс на 29.11%, що, потенційно, може бути пов'язано з активізацією економічних процесів після періоду глобального спаду через пандемічні події.

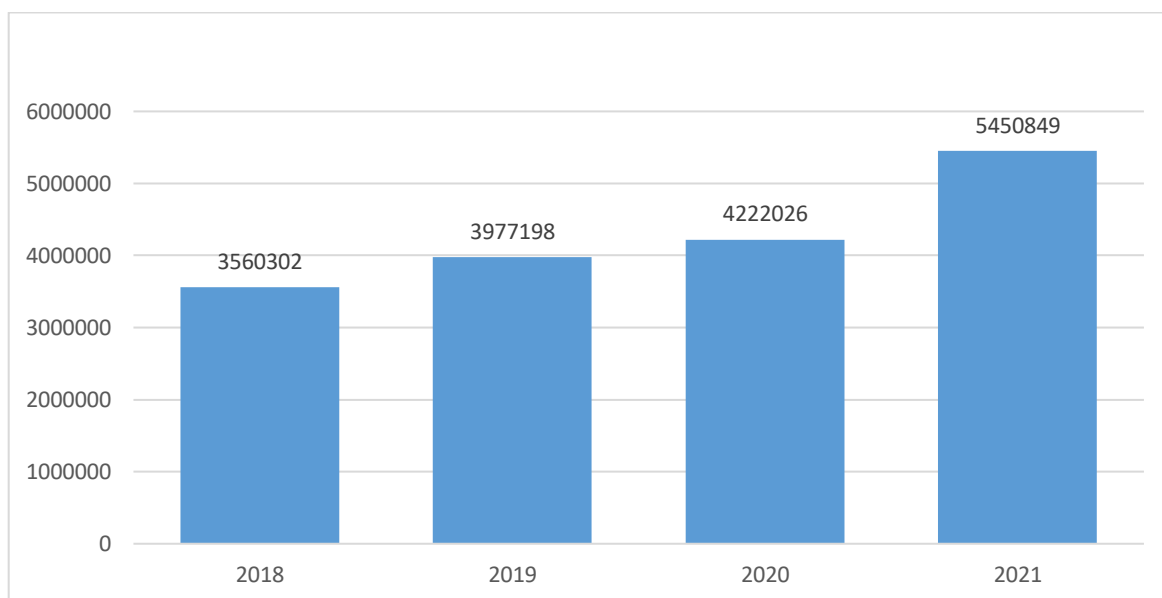

Рис. 3 Валовий внутрішній продукт України у фактичних цінах, млн.грн [10]

У 2022 році економіка України зіткнулася зі значними викликами, обумовленими військовими діями. Це призвело до зниження ВВП на 32% у порівнянні з попереднім роком, що є одним з найважчих періодів за час незалежності країни. Водночас відносно помірна інфляція в контексті військової агресії, яка не перевищила 30%, свідчить про ефективність заходів економічної політики уряду, спрямованих на стабілізацію національної валюти та цінової ситуації на внутрішньому ринку. Навіть зі статистичного погляду, це вражаючий результат, оскільки розміри руйнувань та шкоди, завдані росією, створювали передумови для найбільш песимістичних передбачень про зниження ВВП на 50% і більше.

Адаптивність, гнучкість, і стійкість українського бізнесу у воєнних умовах відіграли ключову роль у підтриманні економіки. Важливо також відзначити ініціативи уряду, які були спрямовані на бронювання працівників ключових галузей, забезпечення використання обмежених ресурсів ефективно, та встановлення "зеленого коридору" для постачання зброї та товарів подвійного призначення. Введення експортно-кредитних програм, релокація підприємств з небезпечних регіонів, та стимулювання зайнятості також заслуговують уваги як елементи економічного захисту [11].

Санкційний тиск на країну-агресора, а також зусилля уряду щодо залучення іноземних інвестицій і страхування воєнних ризиків, уможлиблюють створення фундаменту для майбутнього відновлення економіки. Прогноз росту ВВП на 2024 рік у розмірі 3.2% та 6,5% на 2025 рік є свідченням оптимізму щодо відновлювальних потенціалів країни та віри українського уряду та міжнародної спільноти в мирне майбутнє.

Таблиця 4 Основні показники соціально-економічного розвитку України [10]

	Фактично за січень / January 2022	Темпи зростання (зниження) / Growth rate (decrease), %			
		січень / January 2022 до		ДОВІДКОВО	
		грудня / December 2021	січня / January 2021	січень / January 2021 до січня / January 2020	2021 до 2020
Середньомісячна заробітна плата одного працівника					
номінальна, грн	14577	83,5	118,2	115,0	116,3
реальна, %	x	82,5	107,4	108,3	112,5
Заборгованість із виплати заробітної плати – усього ¹ , млн.грн	3072,3	95,8	103,4	x	x
Індекс споживчих цін	x	101,3	110	106,1	109,4
Індекс цін виробників промислової продукції	x	109,6	169,1	117,6	140,8
Індекс промислової продукції	x	87	102,9	96,5	95,5
Індекс сільськогосподарської продукції	x	50,7	100,9	94,3	114,4
Індекс будівельної продукції	x	16,5	102,8	88,1	106,8
Вантажообіг, млн.ткм	22654,3	89,6	108,5	99,3	85,6
Пасажирообіг, млн.пас.км	4964,1	101,2	131,6	48,7	45,8
Оборот роздрібної торгівлі, млн.грн	127437	81,5	118	103,5	110,7
Експорт товарів ² , млн.дол. США	68089,3	x	x	x	138,4
Імпорт товарів ² , млн.дол. США	72816,8	x	x	x	134
Сальдо (+, -) ² , млн.дол. США	-4727,5	x	x	x	x
Експорт послуг ² , млн.дол. США	13156,5	x	x	x	114,2
Імпорт послуг ² , млн.дол. США	7593,4	x	x	x	132,9
Сальдо (+, -) ² , млн.дол. США	5563,1	x	x	x	x
Капітальні інвестиції, млн.грн	528802,0 ³	x	x	x	61,8 ⁴

¹ Станом на 1 лютого.

² Дані за 2021.

³ Дані за січень–грудень 2021.

⁴ Дані за січень–грудень 2021 у % до січня–грудня 2020.

Середньомісячна заробітна плата одного працівника

Середня номінальна заробітна плата в січні 2022 року становила 14577 гривень, що на 83,5% вище порівняно з січнем 2021 року. Це суттєве зростання може бути обумовлене інфляційними процесами, ростом мінімальної зарплати, що було ініційовано урядом, а також зростанням секторів економіки, що відновлюються після пандемічних обмежень.

Заборгованість із виплати заробітної плати

Сума заборгованості з виплати заробітної плати в січні 2022 року зменшилася до 3072,3 мільйонів гривень, що може свідчити про поліпшення фінансового стану підприємств та ефективність урядових заходів щодо контролю за виплатами.

Індекси споживчих цін

Індекси споживчих цін у січні 2022 року показують зростання, особливо в індексах виробничої продукції (на 109,6%), що може бути наслідком зростання витрат на виробництво, включно з енергетичними ресурсами та сировиною.

Обсяги виробництва

Динаміка обсягів виробництва показує падіння в сільськогосподарському секторі (на 50,7%), що може бути пов'язане з сезонними факторами або несприятливими погодними умовами.

Зовнішньоекономічна діяльність

Експорт товарів і послуг зріс, що може свідчити про покращення міжнародної кон'юнктури, а також успіх українських експортерів на зовнішніх ринках. Водночас, негативний сальдо (-427,6 млн. дол. США) може бути результатом більшого збільшення імпорту, що може бути пов'язано з підвищенням внутрішнього попиту на зарубіжні товари та послуги. Це також може вказувати на зміцнення валютного курсу гривні, що робить імпорт більш привабливим для внутрішнього ринку. Водночас, значне збільшення імпорту може вказувати на структурні проблеми в економіці, де попит не може бути задоволений за рахунок внутрішнього виробництва.

Капітальні інвестиції

Капітальні інвестиції зросли майже удвічі порівняно з минулим роком, що свідчить про інвестиційну активність і зростаючу впевненість інвесторів в економіку країни. Таке збільшення може бути підтримано заходами державної підтримки, податковими стимулами та поліпшенням інвестиційного клімату. Однак, важливим залишається питання ефективності та продуктивності цих інвестицій, а також їх розподілу між секторами економіки.

Загалом, економічна динаміка України в січні 2022 року вказує на змішані тенденції. З одного боку, зростання заробітної плати та зменшення заборгованості по зарплаті, збільшення експорту та капітальних інвестицій вказують на певне відновлення та оптимізм в економічній активності. З іншого боку, підвищення індексу споживчих цін та негативне сальдо торговельного балансу підкреслюють необхідність уважного моніторингу інфляційних ризиків та балансу зовнішньої торгівлі.

Економічний розвиток та стабільність державного сектору тісно пов'язані з цими показниками. Стійке зростання доходів населення може вказувати на збільшення податкових надходжень і, відповідно, на збільшення можливостей для державних інвестицій. В той же час, високий рівень інфляції може знецінити ефект від збільшення заробітних плат та інвестицій, що вимагає обережного підходу до монетарної політики. Баланс зовнішньоекономічної політики та заходи зі стимулювання експорту є ключовими для забезпечення позитивного торговельного сальдо та зміцнення національної валюти.

Таким чином, аналіз основних показників соціально-економічного розвитку України демонструє як позитивні тенденції так і проблеми, що вимагають уваги.

2.2. Ретроспективна діагностика розміру державного сектору

Ретроспективний аналіз розміру державного сектору України важливий для розуміння його ролі та впливу на економічний розвиток країни. Державний сектор історично відігравав вирішальну роль у соціально-економічному розвитку, виконуючи ключові функції регулювання, стабілізації, та розвитку. В цьому розділі ми розглянемо динаміку та структурні зміни в державному секторі, зосереджуючись на критичних періодах його розвитку.

Еволюція державного сектору

Еволюція державного сектору в Україні охоплює період з початку незалежності країни в 1991 році та включає кілька значних трансформацій, які вплинули на економічний ландшафт держави. Аналіз цього процесу дозволяє зрозуміти динаміку та ключові зміни у ролі та функціях державного сектору в контексті пострадянської економічної трансформації.

Ранні роки незалежності (1991-2000)

У перші роки незалежності, державний сектор України зазнав значних викликів, обумовлених переходом від планової до ринкової економіки. Уряд зіткнувся з необхідністю реформування великої кількості державних підприємств, що були неефективними та збитковими. Процес приватизації, започаткований у 1992 році, мав на меті зменшення розміру державного сектора та залучення приватного капіталу для модернізації виробництва. Однак, швидка приватизація часто відбувалась без належного регулювання та контролю, що призвело до виникнення монополій та посилення олігархічних структур.

Період стабілізації та нові виклики (2001-2010)

На початку 2000-х років, у зв'язку з глобальними економічними тенденціями та внутрішньою потребою в стабілізації, уряд України запровадив ряд реформ, спрямованих на підвищення ефективності державних підприємств. Зокрема, з 2004 року почалась активна імплементація програм корпоративного управління та

антикорупційних заходів. В цей період також відбувалися значні інвестиції в інфраструктурні проекти, що вимагали активної участі держави.

Посткризові реформи та модернізація (2011-до сьогодні)

З 2014 року, після Революції Гідності, Україна взяла курс на глибшу інтеграцію з Європейським Союзом, що включало впровадження комплексних реформ в економічній сфері, включаючи державний сектор. Ці реформи охоплювали поліпшення управління державними активами, збільшення прозорості діяльності державних підприємств та посилення їх соціальної відповідальності. Значна увага була приділена також дерегуляції економічної діяльності для стимулювання інвестицій та підприємництва.

Еволюція державного сектору України пройшла шлях від значної домінування в економіці до активної участі у ринкових реформах та інтеграційних процесах. За цей час державний сектор зазнав істотних змін, що охоплюють як внутрішню структуру та управління, так і зовнішнє економічне середовище. Подальше розвиток державного сектору залежатиме від ефективності реформ та здатності адаптуватися до глобальних економічних викликів.

Аналізуючи статистичні дані щодо розвитку державного сектору економіки України, можна виявити ключові тенденції та зміни, які відбулися за останні десятиліття. Цей статистичний огляд базується на даних, наведених у дослідженнях українських авторів, які детально аналізували частку держсектора в ВВП України та оцінювали ефективність його функціонування у різних галузях економіки.

Згідно з дослідженням Стасишина та інших, частка державного сектору в ВВП України продемонструвала змінну динаміку. В період з 2016 по 2018 рік питома вага державного сектору коливалася від 9,4% до 13,8%. Зауважимо, що така невизначеність частки пов'язана з політичними змінами, економічними реформами та впливом зовнішньоекономічних факторів [12].

Галузева специфікація. Державний сектор має значну присутність у критично важливих для національної безпеки галузях, таких як енергетика та оборонна промисловість, де його частка становить приблизно 36%. Однак, в освіті

та охороні здоров'я, попри зростання, частка державного сектору залишається низькою (3,3% і 3,5% відповідно у 2018 році), що викликає занепокоєння з точки зору соціальної стабільності та розвитку.

Таблиця 5 Частка державного сектору у складі економіки у 2021 р. [10]

	Вид економічної діяльності	Питома вага кількості суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	Питома вага чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	Питома вага середньої вартості необоротних та оборотних активів суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відсотків	* Питома вага державного сектору економіки, відсотків
	Усього	4,0	7,7	19,3	10,3
	у тому числі				
1	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	3,1	к	к	—
2	Промисловість	5,9	8,3	18,1	10,8
2.1	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	10,5	2,0	3,3	5,3
2.2	Переробна промисловість	4,6	1,6	4,6	3,6
2.3	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	9,8	25,5	52,6	29,3
2.4	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	8	1,5	6,9	5,5
3	Будівництво	—	—	—	—
4	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	0,5	0,5	1,8	0,9
5	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7,2	32,5	36,5	25,4
6	Тимчасове розміщення й організація харчування	8,3	0,9	7,1	5,4
7	Інформація та телекомунікації	9	1,5	4,6	5,0

8	Фінансова та страхова діяльність	0,8	к	к	—
9	Операції з нерухомим майном	4,6	1,5	6,0	4,0
10	Професійна, наукова та технічна діяльність	18,9	75,0	75,3	56,4
11	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2,7	0,2	0,8	1,2
12	Освіта	—	—	—	—
13	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,4	к	к	—
14	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	43,3	8,8	42,4	31,5

* Питома вага державного сектору економіки розрахована відповідно до наказу Мінекономрозвитку від 20.12.2012 № 1466 на підставі показників, наданих Державною службою статистики України.

Дані наведено без банків, бюджетних установ, малих підприємств, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. За видом економічної діяльності "Сільське, лісове та рибне господарство" дані наведено без урахування результатів діяльності підприємств, які займаються рослинництвом, тваринництвом та змішаним сільським господарством (інформація по підприємствах зазначених видів економічної діяльності враховується тільки в даних за рік).

к – Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації (первинне та вторинне блокування вразливих значень).

На основі табл.5 можемо побачити, що частка державного сектору на 2021 рік в економіці складає 4.0% за кількістю суб'єктів, 7.7% за обсягом чистого доходу, та 19.3% за середньою вартістю необоротних активів, що вказує на значну роль держави як власника значних активів.

- 1. Сільське господарство:** За цією галуззю частка державного сектору відносно низька, лише 3.1% за кількістю суб'єктів, що може відображати більшу участь приватного сектору в аграрній сфері.
- 2. Промисловість:** Значна участь державного сектору в енергетиці (9.8% за кількістю та 25.5% за доходом) та в електроенергетиці (52.6% середня вартість активів) свідчить про стратегічну роль держави в цій важливій інфраструктурній галузі.
- 3. Транспорт та зв'язок:** Висока частка державного сектору в транспорті (7.2% за кількістю та 32.5% за доходом) та в телекомунікаціях (5.0% за кількістю та

4.6% за доходом) вказує на контроль держави над ключовими транспортними та комунікаційними мережами.

4. **Фінансова діяльність:** Низька участь (0.8% за кількістю суб'єктів та відсутність даних за доходом) можливо відображає приватизацію банківського сектору.
5. **Охорона здоров'я:** Дуже низька частка державного сектору (0.4% за кількістю суб'єктів) свідчить про масштаби приватизації або участь неурядових організацій в цих сферах.
6. **Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок:** Суттєва частка державного сектору (43.3% за кількістю суб'єктів) підкреслює важливість цих сфер для державної політики у сфері культури і відпочинку.

Ця таблиця відображає не тільки частку державного сектору в різних галузях, але й розкриває рівень державної участі в економіці. Важливо звернути увагу на ті сфери, де держава має вирішальний вплив, такі як енергетика та транспорт, і ті, де частка держави мінімальна, як охорона здоров'я, що може свідчити про потенційну необхідність реформ в цій галузі.

Визначення оптимального розміру державного сектору в економіці є одним із ключових питань, що постає перед урядами багатьох країн світу, в тому числі й України. Приватизація та реформи, спрямовані на зменшення частки держави в економіці, стали поширеною практикою у перехідний період після розпаду Радянського Союзу та в подальші роки незалежності України. Однак, як свідчать емпіричні дані, непередумане зниження частки держави в економіці може мати негативні наслідки для економічного розвитку країни.

Згідно з дослідженнями Міжнародного валютного фонду, середня частка державних видатків у ВВП серед бідних країн складає 20% ВВП, серед країн з ринками, що формуються – 30% ВВП, а серед розвинених країн – 40% ВВП. Ці дані свідчать про те, що більш розвинені країни, як правило, мають вищу частку держави в економіці. Це пояснюється тим, що держава відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності економічної системи, інвестуванні в інфраструктуру,

соціальний захист населення та вирішення інших важливих завдань, що сприяють економічному зростанню.

Однак в Україні видатки зведеного бюджету у відсотках від ВВП у воєнні роки практично подвоїлися: з 33,8% у 2021 році до 58,1% у 2022 році і 68,2% у 2023 році. Цей ріст був наслідком збільшення фінансування оборони та правоохоронних заходів.

В Україні спроби зниження частки держави в економіці розпочалися ще на початку 1990-х років, однак непродумані дії призвели до масштабних руйнувань потенціалу економіки та десятиліть розрухи. У 2015-2019 роках в Україні знову було запроваджено стратегію зниження частки держави в економіці, яка декларативно мала на меті стимулювання приватної ініціативи та зниження корупційних ризиків. Однак, як зазначає академік НАН України Богдан Данилишин, об'єктивно ця стратегія звелася лише до вивільнення коштів державного бюджету для обслуговування державного боргу [14].

Емпіричні дані свідчать, що країни з низькою часткою держави в економіці є більш вразливими до екстраординарних шоків і криз суверенного боргу. Зокрема, 72% із 57 випадків суверенного дефолту за останні 30 років відбулися у країнах із часткою держави в економіці нижче 30% ВВП. Яскравим прикладом є ситуація на Шрі-Ланці, де стратегія зниження частки держави в економіці призвела до дефолту та найтяжчої в історії країни економічної кризи у 2022 році.

Досвід розвинених країн, таких як країни ЄС, також свідчить про негативні наслідки політики фіскальних рестрикцій та зниження частки держави в економіці після кризи 2008-2009 років. Замість очікуваного зниження рівня державного боргу, така політика призвела до гальмування темпів зростання, посилення нерівності та загострення соціальних проблем.

В Україні, незважаючи на зниження частки державних видатків у ВВП з 40% у 2014 році до 35,5% у 2019 році, активізації економічної діяльності не відбулося. Навпаки, спостерігалось скорочення інвестування економіки, відтік трудових ресурсів, зменшення заощаджень населення та зниження промислового виробництва.

Розглядаючи ефективність державного сектору, основні проблеми включають низьку прозорість управління та корупцію, що суттєво підриває його ефективність та сприяє витоку ресурсів в «тіньову економіку». Ці виклики потребують негайного вирішення через реформування корпоративного управління та посилення контролю за діяльністю державних підприємств.

Наразі, за умов зовнішніх та внутрішніх шоків, зокрема, воєнної агресії та пандемічної кризи, роль держави в економіці має бути переосмисленою. Історичний досвід, зокрема реакція Сполучених Штатів під час Великої депресії у 1930-х роках, вказує на необхідність збільшення частки державних витрат у ВВП як засобу реалізації стабілізаційних заходів. Запроваджені тоді заходи, відомі як "Новий курс" Рузвельта, включали значні урядові інвестиції у громадські роботи та соціальні програми, які стимулювали економіку та сприяли відновленню зайнятості та довіри споживачів.

Посилення державної присутності в економіці має включати широкий спектр інструментів політики: від державних інвестицій у пріоритетні галузі та державно-приватного партнерства до націоналізації стратегічно важливих підприємств. Зокрема, український досвід 2020-2021 років, пов'язаний з реагуванням на COVID-19, демонструє ефективність цілеспрямованого державного втручання для підтримки економіки у кризовий період.

Для повноти аналізу даної проблематики потрібно взяти до уваги погляди інших науковців, які також досліджували питання приватизації в Україні. Так, наприклад, Конєва І.В. висвітлює ідею, що приватизація має бути не лише фінансовою транзакцією, але й важливим інструментом реформування економіки, спрямованим на підвищення її конкурентоспроможності [15].

Авторка наголошує, що успішна приватизація здатна стимулювати інвестиції, інновації та ефективність економічної діяльності. Однак, в Україні часто зустрічаються випадки, коли процес приватизації не приводить до збільшення продуктивності, а скоріше, стає інструментом для одноразового наповнення державного бюджету, що на довгострокову перспективу може мати негативні наслідки для економіки. Крім того, звертається значна увага на значущість

прозорості та відкритості процесу приватизації, що має бути супроводжуване стратегічним плануванням і розумінням перспектив розвитку підприємства у приватних руках. Це стосується також вибору покупців, які мають достатню кваліфікацію та ресурси для подальшого розвитку підприємства, а не лише намір покращити свій фінансовий стан за рахунок державних активів.

Приватизація у контексті України часто стикається з викликами, такими як недосконалість законодавства, що не забезпечує належного захисту прав інвесторів, а також корупції, що підриває довіру до держави і процесу приватизації в цілому.

Основний висновок, полягає у тому, що приватизація повинна виконувати роль каталізатора позитивних змін у економіці, а не ставати простою відмовою від державних зобов'язань. В цьому контексті, стратегія держави повинна зосереджуватися на створенні умов для стійкого розвитку приватизованих підприємств, забезпечуючи їх інтеграцію в економіку країни і залучення інвестицій для подальшого розвитку.

Як висновок, аналіз еволюції державного сектору показав, що з часом змінилися як форми власності, так і підходи до управління державними активами. Статистичний огляд відображає динаміку частки держсектора у ключових галузях та її вплив на стабілізацію економіки та соціальний розвиток. Зокрема, з'ясовано, що державний сектор залишається значущим у таких стратегічних галузях, як енергетика та інфраструктура, тоді як у соціальних сферах, таких як охорона здоров'я, його роль незначна.

Вивчення впливу реформ і приватизації виявило двоякі наслідки: з одного боку, вони спрямовані на підвищення ефективності і залучення інвестицій, а з іншого — викликають ризики зменшення контролю держави над стратегічними секторами та можливе посилення корупції. Приватизація державного майна, як виявилось, не завжди супроводжується зростанням продуктивності та може слугувати лише короткостроковими фінансовими цілями, ігноруючи довготривалі перспективи національного розвитку.

Загальний аналіз свідчить про необхідність збалансованого підходу до реформування державного сектору, що включає як ретельно сплановану

приватизацію, так і посилення державного управління там, де це є важливим для національної безпеки і соціального розвитку. Додатковий погляд на проблему, наданий у роботах науковців, доповнює цей образ, підкреслюючи роль прозорості та стратегічного планування у процесі приватизації.

Ретроспективний аналіз розміру державного сектору в Україні дає змогу розуміти минулі помилки і успіхи, а також надає орієнтири для розробки більш ефективних стратегій управління і регулювання цієї ключової сфери економіки. Оптимальне поєднання державного управління та приватного ініціативи може стати основою для створення міцної, гнучкої та конкурентоспроможної економіки України в майбутньому.

2.3. Відслідковування взаємозв'язку між державним сектором та економічним розвитком: національні та світові тренди

У 2022 році, попри повномасштабне військове вторгнення, українська економіка продемонструвала несподівану для західних партнерів стійкість, скоротившись на 32%, що стало кращим результатом порівняно з найпохмурішими прогнозами, які очікували скорочення ВВП на 50% і більше. В порівнянні з найгіршим в економічній історії України 1994 роком, коли ВВП впав на 22.9% при інфляції 401%, це свідчить про значні зміни в управлінні кризовими ситуаціями та більшу витривалість економічної системи країни [12].

Ключову роль у відповіді на кризу зіграли державні органи, які швидко адаптувалися до воєнних реалій. Наприклад, ефективність державного управління виявила себе у швидкому переході на воєнні рейки з бронюванням працівників ключових галузей, що підтримало найважливіші сектори економіки.

Неоціненний внесок у стабілізацію економіки зробила міжнародна допомога. Уряд України спромігся налагодити ефективну співпрацю з західними

партнерами, що дозволило швидко взяти під контроль економічну ситуацію. У 2023 році найбільшим донором, зрозуміло, стали Сполучені Штати Америки, що надіслали 71 млрд євро, з них 43 млрд становила військова допомога. Країни Євросоюзу виділили майже 62 млрд євро, з них більша частина – 36 млрд – призначилася на потреби українського бюджету. Додатково, Україна отримала ще 23 млрд євро від Великої Британії, Канади, Австралії, Нової Зеландії, Китаю, Японії, Норвегії, Південної Кореї, Швейцарії, Тайваню, Туреччини і Індії. Решта, приблизно 13 млрд євро, була надана міжнародними фінансовими організаціями.

В умовах війни уряд вжив заходів для стабілізації внутрішнього ринку, що включали ручне керування важливими секторами економіки, такими як ритейл. Це допомогло уникнути хаосу на ринку та забезпечило населення необхідними товарами.

У відповідь на військові виклики, Міністерство економіки України взяло на себе роль активного керівника в стабілізації та підтримці критичних галузей. Заходи включали координацію діяльності ритейлерів, логістичних компаній, і стратегічних промислових підприємств, що забезпечують виробництво та розподіл товарів першої необхідності. Ці дії допомогли уникнути серйозних перебоїв у постачанні і відновити стабільну роботу продовольчих мереж навіть під час активних бойових дій.

Уряд впровадив цільові програми підтримки для постраждалих від війни підприємств, такі як програма "5-7-9", яка допомагала забезпечувати низькі кредитні ставки для малих та середніх підприємств. Завдяки таким заходам, велика кількість підприємств могла продовжити роботу, що допомогло уникнути масового безробіття і зберегти економічну стабільність у країні.

Держава відіграла вирішальну роль у швидкому відновленні зруйнованої інфраструктури, особливо у сферах енергопостачання та транспорту. Важливим елементом цієї роботи стало залучення міжнародної допомоги та організація "зелених коридорів" для постачання критично необхідного обладнання, що допомогло мінімізувати перебої в роботі ключових галузей.

На тлі зростаючої енергетичної кризи, уряд активно працював над забезпеченням стійкості енергетичного сектора, зокрема через забезпечення електрогенераторами та іншим обладнанням, необхідним для підтримки стабільності електропостачання. Такі заходи не тільки допомогли уникнути більш глибокої енергетичної кризи «блекауту», але й підтримали економічну діяльність на належному рівні.

Особливу увагу уряд планує зосередити на інноваціях, технологічному розвитку, та підвищенні конкурентоспроможності української продукції. Це включає в себе підтримку наукових досліджень та розвитку стартапів, інвестиції у високотехнологічні галузі, та модернізацію особливо військової промисловості: дрони, зброя, техніка.

В 2024 році Україна продовжує отримувати значну міжнародну підтримку, що включає як пряму фінансову допомогу, так і технічну підтримку. Міжнародний валютний фонд (МВФ) затвердив третій перегляд угоди про розширені фонди, надаючи Україні можливість залучити додаткові кошти у розмірі приблизно 880 мільйонів доларів США для бюджетної підтримки. Ці кошти спрямовуються на підтримку макроекономічної стабільності та фінансової стійкості, що є критично важливим для економічного відновлення країни [18].

На додачу до фінансової підтримки, міжнародні донори активно співпрацюють з українським урядом, щоб координувати проекти відновлення і реконструкції. Згідно з останнім звітом Світового банку, сумарні витрати на відновлення України в наступне десятиліття оцінюються в 486 мільярдів доларів, з яких значна частина потребуватиме міжнародного фінансування [19].

МВФ та інші міжнародні інституції наголошують на необхідності продовження реформ, що забезпечують фінансову стійкість і макроекономічну стабільність. Важливим аспектом є реалізація реформ, що зміцнюють інституціональні рамки і підтримують здорову інвестиційний клімат, що сприятиме приватним інвестиціям і сприянню економічному росту.

Усі досягнення в стабілізації та відновленні України, включно з міжнародним визнанням та підтримкою, не були б можливими без активної участі

державних установ та рішучих заходів уряду. Завдяки цілеспрямованим діям уряду, спрямованим на налагодження зв'язків із міжнародними партнерами та залучення зовнішнього фінансування, а також завдяки ефективній реалізації цих дій державними організаціями, Україна змогла забезпечити не тільки короткострокову стабілізацію, а й заклала основу для довгострокового економічного відновлення. Це підкреслює критичну роль державного управління у відповіді на національні виклики та в розробці стратегій, що забезпечують суверенітет та прогрес країни на міжнародній арені.

Світові тренди. Світові тренди показують, що роль державного сектору в економічному розвитку варіюється в залежності від рівня розвитку країн. Основний тренд у розвинутих країнах полягає в тому, що державний сектор відіграє роль регулятора та стабілізатора, забезпечуючи надійні інституціональні рамки та значні інвестиції в інфраструктуру та соціальні послуги.

Так, наприклад, США у 2023 році федеральні витрати на охорону здоров'я і освіту склали приблизно 28% від загального бюджету, що сприяло підвищенню загальної продуктивності національної економіки та соціальної стабільності. Другим яскравим прикладом є Німеччина, державні інвестиції якої в інфраструктуру, особливо в енергетичний перехід та цифровізацію, досягли 40 мільярдів євро в 2023 році, з метою стимулювання інновацій і технологічного розвитку [20].

Навпаки, в країнах, що розвиваються, державний сектор часто виступає як ключовий інвестор у сектори, які приватний сектор ігнорує через високий ризик і довгострокові інвестиційні горизонти. Тут можна виділити також дві країни, які чудово презентують цей тренд – Індія та Бразилія.

- Індія: Урядові витрати на інфраструктурні проекти склали 5% від ВВП у 2022 році, зокрема у секторах транспорту та енергетики, що має на меті підвищення інвестиційної привабливості країни.

- Бразилія: У 2023 році держава інвестувала 200 мільярдів реалів у соціальний захист та розвиток місцевих громад, що сприяло зменшенню бідності і зростанню місцевих економік [20].

Загалом, розмір державного сектору має значний вплив на економічне зростання, який може проявлятися у різних формах залежно від економічного контексту країни та специфіки державних втручань.

Аналіз даних з країн Європейського Союзу показує, що збільшення розміру державного сектору часто пов'язане зі зниженням темпів економічного зростання. Особливо це стосується витрат, що мають споживчий характер, а не інвестиційний. Такі витрати фінансуються за рахунок податків, що може призводити до зниження інвестиційної активності та споживчого попиту.

Дослідження вказують, що існує оптимальний розмір державних витрат відносно ВВП, при якому можливе досягнення найвищого економічного зростання. У країнах Європейського Союзу цей показник коливається від 35% до 50% ВВП, що підкреслює необхідність індивідуального підходу до економічної політики кожної країни, з урахуванням її унікальних особливостей та потреб.

У періоди глобальних економічних криз, таких як фінансова криза 2008 року та пандемія COVID-19, тимчасове збільшення державних витрат може бути ефективним інструментом для стабілізації економіки. Однак тривале підвищення рівня державних витрат може мати негативні наслідки для економічної активності.

Тому, питання співжиття розміру державного сектору і економічного зростання веде нас до ключового висновку. Збалансоване державне втручання, що враховує потреби економіки та забезпечує ефективне використання ресурсів, є ключовим для забезпечення стабільного економічного розвитку.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МАСШТАБІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА

3.1. Обсяги державного сектору: глобальні тенденції та практики

В умовах глобалізації та постійних економічних змін, розмір державного сектору відіграє ключову роль у економічному розвитку країн. Баланс між необхідними державними інтервенціями та ефективністю ринкової економіки є предметом численних досліджень і політичних дебатів. Цей підрозділ має на меті розглянути, як різні розміри державного сектору впливають на економічне зростання, визначити оптимальний розмір державних витрат та проаналізувати, як глобальні кризи впливають на державні бюджети. Основну увагу буде приділено аналізу та інтерпретації наукових даних, що дозволяє зрозуміти складні взаємодії між державними витратами та економічними результатами, використовуючи дані з Європейського Союзу як основний приклад.

Теорія оптимального розміру державного сектору базується на припущенні, що існує певний рівень державних витрат, який максимізує економічне зростання. Цей рівень варіюється залежно від економічних, соціальних та політичних умов у кожній країні. З одного боку, державні витрати стимулюють економічну активність через інвестиції у громадські блага та соціальні програми. З іншого боку, надмірне збільшення державного сектору може призводити до високого податкового тягара, що стримує приватні інвестиції та ефективність ринкової економіки.

Адольф Вагнер стверджував, що зі зростанням економіки зростає і роль уряду, що веде до збільшення державних витрат. Водночас, емпіричні дослідження часто показують, що після досягнення певного порогу, збільшення державного сектору може негативно впливати на економічне зростання.

Окрім цього, існує теорія оптимального податкового навантаження. Ця теорія спрямована на знаходження балансу між необхідністю фінансування

державних послуг та мінімізацією негативного впливу податків на економічну активність. Оптимальний розмір державного сектору, таким чином, повинен бути таким, що забезпечує необхідне фінансування без стримування приватної ініціативи.

Дослідження в різних країнах показують, що оптимальний розмір державних витрат може суттєво відрізнятися. Наприклад, у скандинавських країнах високий рівень державних витрат ефективно підтримується через структуровану систему оподаткування та високий рівень соціальних послуг. Водночас у країнах з менш розвинутими інституціональними механізмами великий державний сектор може бути менш ефективним і спричиняти економічні диспропорції.

Оптимальний розмір державного сектору має враховувати вплив податкового тягаря, адміністративні витрати, і потребу в державних інвестиціях для стимулювання економічного зростання. Він повинен бути достатньо гнучким, щоб адаптуватися до змін у економічних умовах та відповідати на суспільні потреби, не пригнічуючи приватну ініціативу та інвестиції.

Розуміння та застосування цих теоретичних засад вимагає глибокого аналізу специфічних умов кожної країни. Такий підхід дозволяє формувати рекомендації, спрямовані на досягнення оптимального балансу між розміром державного сектору і економічною ефективністю, що є критично важливим для забезпечення сталого розвитку національної економіки.

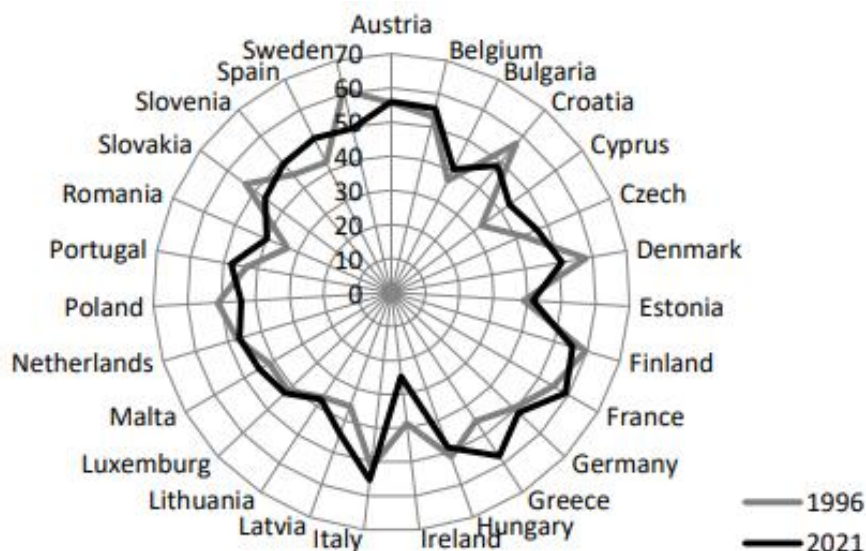

Рис. 4 Розмір державного сектору (державні видатки у відсотках від валового внутрішнього продукту) в країнах ЄС у період з 1996 по 2021 рік [21]

Визначення оптимального розміру державного сектору може бути детально проілюстровано на прикладах декількох країн ЄС, заснованих на аналізі їхніх витрат як відсотка від ВВП.

Франція. У Франції рівень державних витрат є одним із найвищих у ЄС. За період дослідження, державні витрати в цій країні становили значну частину ВВП. Високий рівень державного сектору у Франції відображає сильну роль держави у наданні соціальних послуг та підтримці економічної стабільності. Це сприяло високому рівню соціального захисту, але також викликало питання щодо ефективності державних витрат і їх впливу на економічну активність.

Ірландія. На противагу Франції, Ірландія має один із найнижчих рівнів державних витрат у ЄС. Зменшення державних витрат у Ірландії часто вважається чинником, що сприяв економічному відновленню після фінансової кризи 2008 року. Низький рівень державних витрат дозволив країні залучати іноземні інвестиції та стимулювати приватний сектор, що відіграло ключову роль у швидкому економічному зростанні.

Швеція. Швеція є прикладом країни з високим рівнем державних витрат, які ефективно використовуються для підтримки високого рівня життя, освіти та

соціальної рівності. Шведська модель показує, що при ефективному управлінні, великий державний сектор може сприяти стійкому економічному зростанню та високому рівню соціального захисту.

Ці приклади демонструють, що оптимальний розмір державного сектору значно варіюється в залежності від економічних умов, історичних факторів та політичних рішень у кожній країні. Тому адаптація державних стратегій до конкретних національних контекстів є критично важливою для забезпечення їх ефективності та досягнення ефективного економічного розвитку. Використання досвіду цих країн дозволяє зрозуміти, як можна балансувати між необхідністю фінансування важливих суспільних потреб та потребою утримання ефективної економічної політики, спрямованої на стимулювання приватної ініціативи і залучення інвестицій.

Проте, також потрібно оцінювати вплив глобальних криз на державний сектор. Оскільки це надзвичайно важлива компонента економіко-соціального життя країни. Глобальні кризи, такі як економічні спади, пандемії, та політичні нестабільності, мають глибокий вплив на державний сектор. Ці кризи часто вимагають швидких та масштабних урядових втручань, що можуть змінювати не тільки розмір державного сектору, але й його структуру.

В умовах економічних спадів, як то було під час фінансової кризи 2008 року чи пандемії COVID-19, уряди часто збільшують витрати для стимулювання економіки та зменшення соціального навантаження на громадян. Такі заходи можуть включати прямі трансферти грошей, підтримку безробітних, субсидії бізнесу, а також значні інвестиції в охорону здоров'я та інфраструктуру. Ці дії можуть швидко збільшити державний борг, але водночас відіграють ключову роль у підтримці економічної стабільності.

Пандемія COVID-19 чітко показала, як глобальні кризи можуть миттєво змінити пріоритети державних витрат. Наприклад, Сполучені Штати виділили понад \$8 млрд на розробку та дослідження вакцин в рамках оперативної ініціативи Warp Speed, а загальні витрати на заходи з реагування на пандемію перевищили \$2 трлн. Інші країни, такі як Німеччина, зосередили свої зусилля на підтримці системи

охорони здоров'я, інвестувавши €50 млрд у медичну інфраструктуру та допомогу госпіталям. Це не тільки спричинило збільшення загальних витрат, але й змістило фокус урядових інвестицій з інших важливих секторів, зокрема з інфраструктурних проектів та освіти.

Політичні кризи та конфлікти також можуть впливати на державний сектор через необхідність фінансування оборонних потреб та відновлення після конфліктів. Такі витрати часто носять неплановий характер і можуть впливати на довгострокову економічну політику країни. З цим ми стикнулись безпосередньо. Військовий конфлікт в Україні спричинив глибокі зміни у структурі державних витрат і значно збільшив обсяг державного сектору, спрямованого на оборону та безпеку. Важливість фінансування оборонних потреб стала критичною умовою для забезпечення національної безпеки та суверенітету. Такі витрати не тільки включають пряме фінансування військових потреб, але й витрати на підтримку вимушених переселенців, відновлення інфраструктури та підтримку відновлення економіки в постконфліктний період.

Аналіз динаміки державних видатків виявив значне зростання фінансування в окремих секторах. Видатки на оборону продемонстрували найбільше зростання: якщо у 2021 році цей показник становив 2,3% від ВВП, то у наступні роки він стрімко зріс, досягнувши 22% у 2022 році і 32,2% у 2023 році. Це підкреслює масштаби державної реакції на зовнішні загрози та зобов'язання уряду забезпечувати національну безпеку. Подібне зростання було також зафіксовано у сфері громадського порядку і безпеки, де видатки збільшились з 3,2% до майже 9% ВВП. Крім того, збільшення обсягів державного боргу спричинило зростання виплат за відсотками, які зросли з 2,9% ВВП у 2021 році до 3,9% у 2023 році. Ці зміни у фінансовій політиці відображають зусилля уряду адаптуватися до змінних економічних обставин і потреб суспільства в умовах збереження фінансової стабільності та соціальної захищеності. [17]

Війна вимагає значних ресурсів не тільки в контексті безпосередньої військової підтримки, але й для забезпечення економічної стійкості. Державний сектор змушений перерозподіляти ресурси, що може включати збільшення

податкового навантаження, перегляд бюджетних пріоритетів та пошук зовнішнього фінансування. Це перенаправлення може мати довгострокові наслідки для розвитку різних секторів економіки, особливо якщо значна частина ресурсів витрачається на військові потреби на шкоду інвестиціям у соціальний та економічний розвиток.

Війна значно впливає на державний сектор, змушуючи уряди реагувати на широкий спектр викликів, від оборонних потреб до економічної реабілітації. Ефективне управління в цей період вимагає балансу між невідкладними заходами та довгостроковими стратегічними ініціативами, що сприятимуть відновленню та розвитку національної економіки. Наш досвід показує, що планування та адаптація фінансових політик до екстремальних умов є критично важливими для забезпечення ефективності державного управління в кризовий період.

Загалом, глобальні кризи підкреслюють необхідність гнучкості у державному секторі та спроможності урядів швидко адаптуватися до нових викликів. Вони вимагають від держави вживати заходів, що могли б стабілізувати економіку та забезпечити соціальну захищеність громадян у складні часи. Така гнучкість і адаптивність можуть включати в себе розроблення стратегій на випадок криз, збалансоване бюджетування та ефективне управління ресурсами, що в кінцевому підсумку спрямовані на забезпечення стійкого розвитку та добробуту країни.

Проте війна вплинула не тільки на державний сектор України, але й на весь світ. Країни ЄС, особливо ті, що знаходяться близько до східних кордонів Європи, збільшили свої оборонні витрати у відповідь на військовий конфлікт в Україні. Це включає придбання нової військової техніки, підвищення готовності військ, та розширення мілітаризованих зон. Збільшення оборонних бюджетів також спонукає до перегляду внутрішніх та зовнішніх політик безпеки кожної держави.

Велика кількість українських біженців шукали притулок у країнах Європейського Союзу. Це вимагало і вимагає досі значних витрат на інтеграцію, житло, освіту та медичне обслуговування. Багато країн ЄС стикнулися з потребою адаптувати свої соціальні системи до нових викликів щодо забезпечення допомоги біженцям.

До того ж, конфлікт в Україні зміцнив політичну волю європейських країн до підтримки України та її прагнення до інтеграції з Європейським Союзом. Це включає дипломатичну підтримку, фінансову допомогу та просування України на шляху до членства в ЄС та НАТО.

Враховуючи ці аспекти, можна сказати, що війна в Україні спонукала країни Європи до переосмислення та адаптації своїх державних секторів до нових викликів у безпеці, економічному зростанні та соціальній стабільності. Виклики, які виникають в результаті військових конфліктів, потребують комплексного підходу в управлінні державними ресурсами, а також взаємодії на міжнародному рівні для забезпечення стабільного розвитку і добробуту не тільки в країнах, що безпосередньо залучені у конфлікт, але й в усій європейській спільноті.

Загалом, зростання та оптимізація державного сектору вимагає комплексного підходу, який би враховував як потреби економіки, так і соціальні очікування громадян. Ефективне управління державними ресурсами, адаптивність до змінюваних умов та здатність до інновацій є ключовими для забезпечення сталого розвитку та добробуту в сучасному світі.

3.2. Розбудова оптимального національного державного сектору: європейські виклики

Попередній параграф зосереджувався на аналізі існуючих обсягів державного сектору та визначенні оптимального розміру державних витрат на основі глобальних тенденцій і криз. У підрозділі 3.2 акцент зміщується до розробки стратегій та підходів для формування ефективного національного державного сектору, з особливим фокусом на європейський контекст. Цей підрозділ розглядає виклики, з якими стикаються країни Європи у створенні оптимальних державних

структур, що можуть ефективно реагувати на сучасні економічні та соціальні вимоги.

Пошук оптимального національного державного сектору є спільною темою для європейських країн, які намагаються подолати складнощі сучасного управління. Досягнення балансу між суспільним добробутом та економічною стійкістю є надзвичайно важливим, особливо на континенті, що характеризується різноманітними економічними можливостями та соціальними очікуваннями.

Основними викликами у побудові оптимального національного державного сектору у європейських країнах є:

1. Економічна ефективність

Одним з головних викликів у розбудові оптимального державного сектору в Європі є досягнення економічної ефективності. Ефективність державного сектору має вирішальне значення для ефективного розподілу ресурсів, що є необхідним для забезпечення сталості державних функцій та послуг. Європейські країни часто стикаються з проблемою збалансування бюджетних обмежень зі зростаючим попитом на державні послуги. Потреба у фіскальній виваженості іноді призводить до скорочення державних видатків, що може негативно вплинути на надання послуг. Крім того, такі проблеми, як бюрократія та адміністративна неефективність, можуть ще більше виснажувати ресурси, що змушує уряди впроваджувати інновації та підвищувати операційну ефективність.

2. Соціальна справедливість

Ще одним важливим викликом є забезпечення соціальної справедливості. Роль державного сектору в перерозподілі багатства і ресурсів для створення більш справедливого суспільства є критично важливою. Однак нерівність у доходах і доступі до послуг залишається поширеною проблемою по всій Європі. Ця нерівність може призвести до соціальних заворушень і знизити легітимність державних інституцій. Тому європейські країни повинні розробляти інклюзивну політику, яка б задовольняла потреби різних верств населення, в тому числі маргіналізованих і незахищених груп. Досягнення соціальної справедливості також передбачає покращення доступу до якісної освіти, охорони здоров'я та

можливостей працевлаштування, які є важливими для формування згуртованого суспільства.

3. Європейська інтеграція

Європейська інтеграція створює як можливості, так і виклики для національних державних секторів. У той час як Європейський Союз сприяє економічній та політичній інтеграції, національні уряди повинні узгоджувати свої реформи державного сектору з правилами та директивами ЄС. Це включає прийняття спільної політики в таких сферах, як захист навколишнього середовища, охорона здоров'я та права працівників. Однак процес інтеграції іноді може суперечити національним пріоритетам і практикам, що призводить до напруженості між національним суверенітетом і мандатами ЄС. Збалансування цієї динаміки має вирішальне значення для успіху реформ державного сектору в європейському контексті.

4. Технологічні інновації

Впровадження нових технологій може значно підвищити ефективність та результативність державного сектору. Однак інтеграція технологій у державне управління пов'язана з певними викликами. До них відносяться високі витрати на впровадження, необхідність навчання державних службовців, а також занепокоєння щодо конфіденційності та безпеки даних. Крім того, в державних установах часто спостерігається опір змінам, що може перешкоджати технологічному прогресу. Незважаючи на ці виклики, впровадження цифрової трансформації має важливе значення для модернізації державних послуг та покращення залучення громадян.

У європейському контексті, інновації та модернізація в державному управлінні набувають особливого значення через широке впровадження штучного інтелекту (ШІ), яке перетворює багато аспектів громадського життя. Використання ШІ у державному секторі викликає ряд викликів, які потребують ретельного регулювання та управління, щоб захистити громадян від потенційних шкідливих наслідків автоматизованого прийняття рішень, одночасно підвищуючи власну ефективність.

Європейські країни активно досліджують та впроваджують ШІ для підвищення ефективності державного управління. Це включає автоматизацію процесів, оптимізацію ресурсів та поліпшення якості публічних послуг. Водночас, необхідно забезпечити відповідальне використання цих технологій, щоб уникнути порушення прав громадян і зберегти їх довіру до урядових інституцій.

Впровадження ШІ вимагає розробки етичних норм і правових рамок, здатних забезпечити захист особистих даних громадян і запобігти можливому зловживанню технологій. На цьому шляху Європейський Союз має активно працювати над створенням загальних директив і стандартів, які мають на меті гармонізацію інноваційних практик між країнами-членами.

5. Екологічна стійкість

Оскільки глобальна обізнаність про екологічні проблеми зростає, європейські державні сектори перебувають під тиском необхідності запровадження сталих практик. Це включає відповідальне управління природними ресурсами, зменшення вуглецевого сліду та просування відновлюваної енергетики. Проблема полягає в тому, щоб впроваджувати ці практики без шкоди для економічного зростання та якості державних послуг. Тому лідери державного сектору повинні знайти інноваційні шляхи інтеграції сталого розвитку у свою політику та діяльність.

3.3. Прогнозування впливу трансформації державного сектору на національний економічний розвиток

У цьому параграфі ми спробуємо проаналізувати потенційний вплив трансформації державного сектору на національний економічний розвиток. Для цього ми оберемо дві країни Європи з різним розміром державного сектору. Такими країнами стануть Ірландія і Франція.

1. **Ірландія** - Країна з однією з найнижчих часток державних витрат у відношенні до ВВП серед країн ЄС. Це дозволить дослідити вплив меншого державного сектору на економічний розвиток.
2. **Франція** - Значно вища частка державних витрат у відношенні до ВВП, що робить її контрастною порівняно з Ірландією. Франція є прикладом країни з великим державним сектором.

Сучасна економічна ситуація в Ірландії. Ірландія переживає складний економічний період з низкою рецесійних кварталів у 2023 році, проте є ознаки поліпшення. ВВП країни зменшився на 1.9% у третьому кварталі 2023 року, що продовжило спад, який можна було побачити у першій половині року. Незважаючи на це, зміцнення ринку праці та сповільнення інфляції мають сприяти відновленню приватного споживання у 2024 та 2025 роках. Прогнози на наступні роки показують зростання ВВП на рівні 1.2% у 2024 році та 3.2% у 2025 році.

Ірландія активно працює над трансформацією свого державного сектору, особливо в сфері публічних закупівель та цифровізації державних послуг. В рамках стратегії "Better Public Services - Public Service Transformation 2030", країна планує реалізацію амбітних змін, спрямованих на підвищення ефективності державного управління та поліпшення якості послуг для громадян. Основні акценти стратегії включають інтеграцію цифрових технологій, оптимізацію робочих процесів і залучення інноваційних рішень для вирішення актуальних завдань та викликів. Особливу увагу приділяється удосконаленню систем електронних закупівель, впровадженню систем електронних каталогів, замовлень та рахунків, що повинно забезпечити більшу прозорість та ефективність управлінських процесів. [25]

Ці зміни підкреслюють зусилля Ірландії стати лідером у сфері цифровізації державних послуг, зокрема через залучення новітніх технологій та підвищення кваліфікації державних службовців. Також передбачається, що реформи сприятимуть кращій адаптації державних служб до потреб громадян і допоможуть досягти вищої якості та інтегрованості державного обслуговування.

Проте слід зауважити, що у період з 1996 по 2021 рік державний сектор Ірландії зменшився аж на 13.8%. Протягом цього періоду Ірландія демонструвала одне з найшвидших темпів економічного зростання в Європі, що часто називають "Кельтським тигром". Загалом, за ці роки Ірландія зробила значні кроки у реформуванні державного сектору, наприклад:

Зниження податкового тягаря: Однією з ключових реформ в Ірландії було значне зниження корпоративних податків, що зробило країну привабливою для міжнародних компаній, особливо у високотехнологічному секторі. Це стимулювало інвестиції, збільшило кількість робочих місць та підвищило податкові надходження від інших джерел, не дивлячись на зниження ставок податку.

Реформи у сфері державних витрат: Зменшення державного сектору також включало скорочення бюрократії та збільшення ефективності державного управління. Це сприяло підвищенню продуктивності економіки і зростанню довіри інвесторів.

Приватизація та дерегуляція: Приватизація державних підприємств і дерегуляція деяких секторів сприяли збільшенню конкуренції та інновацій, що також позитивно вплинуло на економічний розвиток.

Зовнішньоекономічні фактори: Глобалізація і розширення Європейського Союзу відкрили нові ринки для ірландських товарів і послуг, що також сприяло економічному зростанню.

В цілому, зменшення державного сектору в Ірландії корелює з періодом значного економічного зростання, який підтримувався через ряд реформ, залучення іноземних інвестицій, та інтеграцію в глобальну економіку. Проте, важливо зазначити, що цей період також був пов'язаний з певними викликами, такими як перегрів житлового ринку і криза 2008 року, які показали ризики надмірної залежності від іноземних інвестицій або надмірного розширення фінансових ринків.

Ця аналізована тенденція зменшення державного сектору та її кореляція з економічним ростом підкреслює важливість гнучкості управлінських стратегій та необхідність уважного розгляду довгострокових наслідків економічних реформ.

На основі аналізу поточних трендів та стратегій у Ірландії, можна сформулювати декілька прогнозів щодо впливу трансформаційних викликів на економічне зростання країни:

1. **Посилення цифровізації:** Завдяки акценту на цифрову трансформацію у сфері публічних закупівель і загалом у державному управлінні, Ірландія має потенціал підвищити ефективність державних послуг. Це може сприяти зростанню економічної продуктивності та привабливості країни для інвестицій.
2. **Покращення державного управління:** Реалізація стратегії "Public Service Transformation 2030" має на меті оптимізацію робочих процесів і залучення інновацій, що може призвести до збільшення внутрішньої та зовнішньої інвестиційної активності.
3. **Залучення та розвиток талантів:** Через упор на створення робочої сили майбутнього і цифрові інновації, Ірландія може стати ще більш привабливою для висококваліфікованих фахівців, особливо у технологічній сфері, що підтримає ріст високотехнологічного сектору.
4. **Розвиток інфраструктури:** Продовження інвестицій у розвиток інфраструктури, особливо у сферах технологій і житлового будівництва, повинно сприяти подальшому економічному зростанню та покращенню якості життя громадян.
5. **Економічна стабільність:** Незважаючи на глобальні виклики, такі як пандемії та економічні кризи, реформи та стратегії, які вже запроваджені, допоможуть Ірландії зберегти економічну стабільність та адаптивність.
6. **Збалансований економічний розвиток:** Зосередження уваги на сталому розвитку та кліматичних зобов'язаннях також стане важливою складовою довгострокового зростання, забезпечуючи збереження природних ресурсів і підвищення якості екологічного середовища.

Тепер перейдімо до **Франції**, яка на відміну від вище аналізованої Ірландії має значну частку державного сектору і проводить політику його збільшення.

На 2023 рік, Франція продемонструвала помірне економічне зростання, при цьому ВВП зріс на 0.9%. Це зростання було підтримане збільшенням споживчих витрат, водночас, висока інфляція та обтяжливі фінансові умови вплинули на економічну діяльність протягом року. Попри підтримку уряду та сприятливий ринок праці, внесок чистого експорту у зростання ВВП був обмеженим, оскільки зростання внутрішнього попиту було стриманим. Прогноз на 2024 рік передбачає подібне помірне зростання ВВП, яке буде підтримане приватним споживанням у контексті швидкого зниження інфляції.

У відповідь на економічні та соціальні виклики, Франція продовжує нарощувати свій державний сектор, збільшуючи витрати на підтримку економічного зростання і соціальну стабільність. Це включає інвестиції в громадські послуги, охорону здоров'я, освіту та інфраструктуру, а також заходи щодо зниження енергетичної залежності та підтримки зеленої економіки. Політика розширення державного сектору дозволяє зміцнювати соціальну справедливість та підтримувати національне виробництво, хоча і висуває вимоги до фінансової стійкості країни.

Кореляція між трансформацією державного сектору і економічним зростанням у Франції може бути розглянута через декілька ключових аспектів:

1. **Вплив державних витрат на зростання:** Збільшення державних витрат у Франції, зокрема на соціальний захист, охорону здоров'я та освіту, теоретично має стимулювати економіку шляхом збільшення споживчого попиту та інвестицій. Це згідно з Кейнсіанською теорією, яка стверджує, що у періоди економічного спаду державні витрати можуть відігравати вирішальну роль у стимулюванні зростання.
2. **Ефективність державних інвестицій:** Хоча теоретично державні витрати можуть сприяти зростанню, важливим є їхній цільовий напрямок та ефективність. У Франції, згідно з оцінками, частка неефективних витрат може бути високою, що знижує потенційний позитивний вплив на економіку.
3. **Фінансова стійкість:** Постійне зростання державних витрат підвищує ризики фінансової стійкості, особливо якщо витрати фінансуються за рахунок

зростання державного боргу. Це може призвести до підвищення вартості кредитів та обмежень у фінансовому секторі, що негативно вплине на економічне зростання.

4. **Демографічні виклики:** Високий рівень державних витрат на пенсії та соціальний захист в умовах старіння населення може посилити тиск на державні фінанси Франції, обмежуючи можливості для інвестування у зростання.
5. **Політичні ризики:** Політична невизначеність та супротив реформам можуть ускладнювати управління державним сектором, що також впливає на економічну динаміку.

Враховуючи ці аспекти, кореляція між трансформацією державного сектору та економічним зростанням у Франції є складною та багатогранною. З одного боку, державні витрати можуть сприяти підтримці економічної активності, особливо у кризові періоди. З іншого боку, неефективне використання ресурсів та зростання державного боргу можуть стримувати довгострокове економічне зростання. Ці зміни вимагають зваженого підходу та ретельного планування, щоб забезпечити позитивний вплив на французьку економіку

На основі цих тенденцій можна прогнозувати наступне:

- **Економічне зростання:** Франція, ймовірно, продовжить демонструвати помірне економічне зростання, оскільки внутрішнє споживання залишиться основним двигуном ВВП. Зростання може бути стриманим через високі податкові навантаження та великі державні витрати.
- **Інфляція:** За прогнозами, інфляція в Франції продовжить знижуватись, що може підвищити купівельну спроможність населення.
- **Соціальна політика:** Великі державні витрати на соціальний захист та підтримку доходів можуть підтримати загальну економічну стабільність, хоча це також може призвести до збільшення державного боргу.
- **Енергетична незалежність та екологічні ініціативи:** З огляду на активну політику зменшення залежності від імпортованих енергоресурсів та

підтримки зелених технологій, Франція має шанс підвищити свою енергетичну безпеку і водночас сприяти зростанню "зеленої" економіки.

Ці прогнози показують, що хоча Франція стикається з численними викликами, такими як необхідність збалансування високих державних витрат із фінансовою стійкістю, її стратегія розширення державного сектору може допомогти стабілізувати економіку та підтримати соціальний захист населення.

Тепер коли ми проаналізували такі дві кардинально різні країни, проведемо аналіз України з її надзвичайно важкими викликами у даний час.

Трансформація державного сектору в Україні значною мірою фокусується на цифровізації та реформах, спрямованих на збільшення ефективності та прозорості державного управління. Основні напрямки цих трансформацій включають розвиток електронного урядування, стандартизацію процесів та підвищення доступу громадян до державних послуг через цифрові канали [28].

1. **Цифрове урядування:** Україна активно розвиває систему електронного урядування, яка включає впровадження електронних послуг для громадян та бізнесу. Це охоплює такі ініціативи, як реєстрація бізнесу, податкові декларації, соціальні виплати та інші адміністративні процедури через Інтернет.
2. **Розвиток цифрових технологій:** Держава впроваджує сучасні IT-рішення для покращення внутрішньої взаємодії між державними установами та мінімізації бюрократії. Використання хмарних технологій, великих даних і штучного інтелекту дозволяє оптимізувати процеси та підвищує ефективність управління.
3. **Електронна демократія:** Значна увага приділяється розширенню можливостей громадянської участі у владному процесі через електронні платформи для голосування та обговорень, що допомагає залучити громадян до управління та забезпечити більшу відкритість рішень.
4. **Безпека та приватність:** Питання кібербезпеки та захисту даних набувають все більшого значення в контексті широкомасштабної цифровізації. Україна

розробляє та впроваджує національні стандарти безпеки для захисту інформації та забезпечення конфіденційності особистих даних громадян.

Ці заходи спрямовані на зменшення корупції, підвищення прозорості та ефективності державного управління, а також на підвищення довіри громадян до державних інституцій. У майбутньому ці зусилля можуть значно трансформувати структуру української економіки, роблячи її більш прозорою та відкритою для громадян та інвесторів.

Ці зміни в державному управлінні відображають стратегічне бачення України щодо перетворення країни у сучасну, цифрово орієнтовану економіку, яка може ефективно інтегруватися в глобальний ринок. Цифрова трансформація, втілена через різноманітні програми та ініціативи, є основним вектором розвитку в умовах постійно змінюваних економічних та політичних викликів.

Трансформації державного сектору в Україні, особливо у контексті цифровізації та ефективності управління, можуть мати вирішальний вплив на країну під час військового конфлікту. Наприклад, цифровізація дозволяє державі продовжувати надання основних послуг навіть у періоди, коли традиційні канали можуть бути заблоковані чи знищені. Електронне урядування може забезпечити продовження виплат пенсій, соціальної допомоги та інших критичних послуг, які мають важливе значення для підтримки населення під час кризи.

Окрім цього, електронна демократія може сприяти збереженню громадянської участі та прозорості в умовах, коли фізична участь у політичних процесах є обмеженою. Це може допомогти у підтримці легітимності уряду та збереженні довіри населення, важливих аспектів у забезпеченні національної єдності.

У контексті військових конфліктів, кібербезпека стає особливо важливою. Розвиток національних стандартів і захисту даних відіграє ключову роль у захисті важливої інфраструктури та інформації від кібератак.

Ці зусилля щодо трансформації державного сектору мають потенціал зміцнити внутрішню та зовнішню стійкість України у відповідь на надзвичайні виклики військового конфлікту. Підвищення цифрової компетентності та інтеграції

в глобальну інформаційну сферу може допомогти зміцнити національну безпеку, покращити управління та підтримати громадянське суспільство.

Можна зробити висновок, що трансформація державного сектору може мати значний вплив на економічне зростання, соціальну стабільність, та міжнародну конкурентоспроможність країни. Залежно від стратегій та умов кожної країни, різні підходи до управління державним сектором можуть призводити до різноманітних викликів та можливостей. Важливо забезпечити гнучкість, відповідальність, та прозорість у процесах трансформації, аби максимізувати їх позитивні наслідки, адаптуватися до змін у глобальному та внутрішньому контекстах, і ефективно відповідати на сучасні виклики. Конкретно по країнах ми бачимо таку ситуацію:

1. **Ірландія:** Зменшення розміру державного сектору та активна політика цифровізації сприяли збільшенню ефективності управління та економічному зростанню. Посилення цифрової інфраструктури та підтримка інновацій в державному управлінні допомогли Ірландії підвищити свою конкурентоспроможність на глобальному рівні.
2. **Франція:** На відміну від Ірландії, Франція продовжує нарощувати державний сектор, що впливає на її економічні показники різними способами. З одного боку, великі державні витрати підтримують соціальну стабільність і допомагають управлінню в часи економічних потрясінь. З іншого боку, вони ставлять під загрозу фінансову стійкість країни та її здатність до швидкого економічного реагування.
3. **Україна:** У відповідь на військовий конфлікт і внутрішні виклики, Україна розробляє амбітні плани цифровізації та реформування державного управління. Це має забезпечити підвищену прозорість, ефективність та громадянську участь, що важливо для підтримки державного суверенітету та внутрішньої стабільності під час кризи.

Отже, трансформація державного сектору є ключовою для забезпечення адаптивності та виживання держав в умовах глобальних викликів і криз. Цифровізація, оптимізація державних процесів та активна громадянська участь

можуть допомогти державам ефективно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики, підтримуючи стабільність та розвиток.

ВИСНОВКИ

Державний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни. Він виступає як гарант національної безпеки, стабільності та соціальної рівноваги. У першому розділі ми дослідили сутність та функції державного сектора, визначивши його значення в контексті забезпечення суспільних благ, регулювання ринкових процесів та підтримки економічної стабільності. Державний сектор має складну структуру, яка включає різні суб'єкти господарювання та державні інститути, що взаємодіють для досягнення економічних та соціальних цілей. Особливу увагу було приділено методології оцінювання масштабу та ефективності державного сектора. Розроблені підходи дозволяють детально аналізувати внесок державних підприємств у економіку, оцінювати їх продуктивність та ефективність. Важливо зазначити, що різні методологічні підходи, такі як інституційний, корпоративістський, інструментальний та секторальний, дають змогу всебічно розглянути роль державного сектора, враховуючи специфіку національних умов.

Емпіричний аналіз підтверджує складність та багатогранність взаємозв'язку між розміром державного сектора та економічним розвитком. В Україні державний сектор має значний вплив на економіку, особливо у контексті забезпечення стабільності в умовах криз та політичної нестабільності. Аналіз динаміки основних економічних показників, таких як ВВП, рівень безробіття та інфляція, демонструє, що державний сектор відіграє вирішальну роль у підтримці економічної активності та соціального захисту населення. Ретроспективний аналіз показує, що державний сектор пройшов через значні трансформації, від масштабної приватизації в 1990-х роках до сучасних реформ, спрямованих на підвищення ефективності та прозорості. Важливими викликами залишаються забезпечення ефективного управління державними активами, мінімізація корупційних ризиків та підвищення продуктивності державних підприємств. Емпіричні дані свідчать про необхідність

збалансованого підходу до державного втручання з метою максимізації економічного зростання.

Оптимізація розмірів державного сектора є ключовою умовою для підвищення його ефективності та сприяння сталому економічному розвитку. У третьому розділі розглядаються глобальні тенденції та практики, які можуть бути корисними для України. Європейський досвід показує, що успішна оптимізація державного сектора включає ефективне управління державними активами, стимулювання інновацій та забезпечення високого рівня прозорості. Особлива увага приділяється прогнозуванню впливу трансформацій державного сектора на економічний розвиток. Використання сучасних методів економічного аналізу та моделювання дозволяє визначити найбільш ефективні стратегії реформування. Важливим аспектом є також забезпечення соціальної справедливості та захисту найбільш вразливих верств населення в процесі реформ. Оптимізація державного сектора має базуватися на принципах ефективності, прозорості та відповідальності, що сприятиме зміцненню економічної стабільності та соціального добробуту.

Отже, державний сектор України є важливим елементом національної економіки, який виконує критичні функції з забезпечення соціально-економічної стабільності та розвитку. Проведене дослідження показало, що оптимізація державного сектора, зокрема через підвищення ефективності управління державними активами та зменшення корупційних ризиків, є ключовою умовою для досягнення сталого економічного зростання. Важливо враховувати як національні особливості, так і глобальні тенденції та найкращі практики. Емпіричний аналіз підтверджує необхідність збалансованого підходу до державного втручання, яке повинно бути спрямоване на підтримку економічної активності, зменшення соціальної нерівності та забезпечення ефективного використання державних ресурсів. Ретроспективний огляд показує, що незважаючи на значні виклики, державний сектор залишається важливим інструментом для досягнення стратегічних економічних цілей. Подальші реформи мають бути спрямовані на підвищення прозорості, ефективності та соціальної відповідальності державного сектора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Konieva I. The essence of the “public sector of economy” category: administrative and legal aspect. *Law and public administration*. 2019. Т. 3, № 1. С. 164–171. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.3-1.25>
2. Nancholas B. What is the public sector? - University of York. *University of York*. 2023. URL: <https://online.york.ac.uk/what-is-the-public-sector/>.
3. Майстер А. В. Теоретичні підходи до визначення сутності державного сектору економіки та його оптимального розміру. *Ефективна економіка*. 2014. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3195>.
4. Макогон І. Державний сектор як об’єкт макроекономічного регулювання. *Вісник КНТЕУ*. 2015. № 3. С. 21–34. URL: http://visnik.knute.edu.ua/files/2015/03_1/3.pdf.
5. Смолій Л., Осіпова А. Еволюція концепту «суспільний сектор» в контексті теорій економічного розвитку. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-22>.
6. Тенюх З. Методичні підходи до визначення масштабів державного сектору економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. №13. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2013/23_13/320_Ten.pdf
7. Pettinger T. The Rahn Curve - economic growth and level of government spending. *Economics help*. 2018. URL: <https://www.economicshelp.org/blog/447/economics/the-rahn-curve-economic-growth-and-level-of-spending/>.
8. Aljaloudi, J. A., Warrad, T.A. (2020). Economic Growth and the Optimal Size of the Public sector in Jordan. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 4(3), 72-79. [http://doi.org/10.21272/fmir.4\(3\).72-79.2020](http://doi.org/10.21272/fmir.4(3).72-79.2020).
9. Майстер А. В. Державний сектор економіки України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінанси, облік і аудит*. 2018. № 2 (32).

URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/283a17ec-1021-440b-9f3f-d2b4d6f67822/content>.

10. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Свириденко Ю. Українська економіка пережила найважчий рік за часи Незалежності: як ми вистояли та що далі. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/30/695585/>.
12. Стасишин А., Дубик В., Барська І. Державний сектор економіки України: проблеми та сучасний стан розвитку. «*Young scientist*». 2018. № 10 (62). URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/204.pdf>.
13. Борщевський В. В., Чех М. М., Матвеев Є. Е. Інституційно-організаційні чинники та морально-етичні аспекти еволюції державного сектору в Україні. *Efficiency of public administration*. 2022. № 70/71. С. 17–22. URL: <https://doi.org/10.36930/507002/>
14. Данилишин Б. Яка частка держави в економіці потрібна Україні. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/15/689200/>.
15. Konieva I. V. Privatization as a means of optimization of the public sector of economy. *Scientific notes of taurida national V.I. vernadsky university. series: juridical sciences*. 2019. Т. 5. С. 157–163. URL: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.5/27>.
16. Хаєцька О. П. Особливості економічного зростання в Україні та світі. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. DOI: [10.32702/2307-2105-2019.10.41](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.41)
17. Богдан Т. Бюджетні варіації та пріоритети. *LB.ua*. 2024. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/597984_byudzhetni_variatsii_prioriteti.html.
18. IMF executive board completes the third review of the extended fund facility arrangement for Ukraine. *International monetary fund*. 2024. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/03/21/pr2496-ukraine-imf-executive-board-completes-third-review-eff>.

19. World Bank Group. Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment released. *World bank*. 2024.
URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>.
20. World bank open data. *The World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org>.
21. Tkáčová A., Gavurová B. The size of government and economic growth in EU countries. *Administratie si management public*. 2023. No. 40. P. 7–22.
URL: <https://doi.org/10.24818/amp/2023.40-01>.
22. Kuziemski M., Misuraca G. AI governance in the public sector: Three tales from the frontiers of automated decision-making in democratic settings. *Telecommunications Policy*. 2020. Vol. 44, no. 6. P. 101976.
URL: <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2020.101976>.
23. Кухта П., Піонтківська І. Яким є оптимальний масштаб державних видатків в Україні. 2015. 20 с. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/08/20151102_fiscal_spending_report.pdf.
24. Department of Public Expenditure, NDP Delivery and Reform. Minister donohoe launches public service transformation week programme. 2023.
URL: <https://www.gov.ie/en/press-release/0cb51-minister-donohoe-launches-public-service-transformation-week-programme/>.
25. Department of Public Expenditure, NDP Delivery and Reform. Better public services - public service transformation 2030 strategy. 2023.
URL: <https://www.gov.ie/en/publication/80247-better-public-services-public-service-transformation-2030-strategy/>.
26. Свірко С., Бардаш С., Краєвський В. Оцінка рівня трансформації інформаційного забезпечення управління публічними фінансами. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 3 (105).
URL: [https://doi.org/10.26642/jen-2023-3\(105\)-89-97](https://doi.org/10.26642/jen-2023-3(105)-89-97).
27. Шашина М. В. Участь державного сектору в модернізації економіки. *Ефективна економіка*. 2015. № 2.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3802>.

28. Features of public administration in the conditions of digital transformation of Ukraine / K. Simakov et al. *Economic herald of the donbas*. 2021. No. 1 (63). P. 179–185. URL: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1\(63\)-179-185](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1(63)-179-185)
29. Федчик Т., Кочетков В. Проблеми, можливості та перспективи цифровізації в державному секторі. *Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології* : Матеріали IV Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 2023 р. 2023. С. 470–472. URL: https://dntb.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/БІЗНЕС_АНАЛІТИКА_Тези.pdf#page=470.
30. Кудлай В., Лян С. Перспективи цифрової трансформації державного сектору. *Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології* : Матеріали IV Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 2023 р. 2023. С. 440–443. URL: https://dntb.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/БІЗНЕС_АНАЛІТИКА_Тези.pdf#page=440.

Ім'я користувача:
Економічної теорії Журба Тетяна

ID перевірки:
1016253350

Дата перевірки:
16.05.2024 07:28:54 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
16.05.2024 12:56:34 EEST

ID користувача:
100005720

Назва документа: Тарасенко Д.І. Аналітична оцінка розмірів та масштабів державного сектору України

Кількість сторінок: 65 Кількість слів: 13334 Кількість символів: 106123 Розмір файлу: 285.94 KB ID файлу: 1016039710

9.41% Схожість

Найбільша схожість: 3.36% з Інтернет-джерелом (<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3195>)

8.73% Джерела з Інтернету

164

Сторінка 67

2.62% Джерела з Бібліотеки

503

Сторінка 69

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

13